

GLASHISTORISCH TIJDSCHRIFT

DE OUDE FLESCHE

38e JAARGANG
NUMMER151

LOSSE NUMMERS € 10,-

4e KWARTAAL 2017
ISSN 1383-30

Sinds 1897
een betrokken partner

ZEKER IN VERPAKKINGEN

*Bij Dijkstra Vereenigde vindt u altijd de
gewenste verpakking!*

Dit kan een standaard of een gepersona-
liseerde fles of pot zijn en voorzien van de
juiste sluiting.

Wenst u het glazen model meer "added value"
te geven? Dijkstra Vereenigde informeert u
graag over de verschillende decoratiemogelijk-
heden en verzorgt voor u het totale proces.

Dijkstra Vereenigde is een vooraanstaande
leverancier in de Benelux markt en levert
een groot assortiment verpakkingen aan de
voedings- en drankenindustrie, de farmacie en
de cosmetica industrie.

E. verpakkingsglas@dijkstra.net
Pascallaan 9 | 8218 NJ Lelystad | T. 0320 266 181

www.dijkstra.net

g Flessen!

21 januari — 6 mei 2018

Nationaal
Glasmuseum

Bezoek het **Nationaal Jenevermuseum**,
een levende **19de-eeuwse stokerij** in
hartje Hasselt.

WWW.JENERVUMUSEUM.BE

Nationaal Jenevermuseum | Witte Nonnenstraat 19 | 3500 Hasselt

Inhoud.

- 4. Distilleerderij Jaques Neefs / Antwerpen**
Joanie Dehullu
Johan Soetens
- 11. Casa Romana**
Hans van Rossum
Johan Soetens
- 15. Colorful Glass**
Johan Soetens
- 21. Duits Steengood**
Ton Vermeulen
- 24. Distilleerderij Rutte & Zn.**
Jan Kleyheeg
- 26. Odd Cods**
Russ Smith
Johan Soetens
- 30. Shoot !**
Johan Soetens
- 31. Penny licks Revisited**
Willem van Traa
- 34. Briefhoofden: een papieren schat**
Gerard Sloos
- 39. Mededelingen en nieuws**

Redactie

Johan Soetens, jsoetens@hetnet.nl
Willem van Traa, wvantraa@xs4all.nl

Coos van Deursen,
coosvandeursen@planet.nl
Verzamelaarsvereniging
"De Oude Flesch"

Opgericht 6 juni 1979

Voorzitter;

Willem van Traa, wvantraa@xs4all.nl

Secretaris;

John Poot, secretariaat@deoudeflesch.org

Penningmeester, vice-voorzitter;

Klaas Prins, klaasprins43@gmail.com

website beheer en 2^e secretaris;

Ton Vermeulen, tonvermeulen@fluitschip.nl

Bibliothecaris;

Coos van Deursen, coosvandeursen@planet.nl

Beheerder bibliotheek;

Henk Hettinga, henk@jenevermuseum.nl

Lidmaatschap € 45.- per jaar.
Huisgenoten € 10.-
Giro 4142725 t.n.v. "De Oude Flesch",
IBAN: NL90INGB0004142725
BIC: INGBNL2A
Schansbosch 11, Linschoten
Voor alle verdere informatie
website: www.deoudeflesch.nl

Van de Redactie.

Het doet altijd weer een beetje onwerkelijk aan: het laatste blad van het jaar ligt bij U als eerste blad van het jaar in de bus, maar het verenigingsjaar loopt nu eenmaal niet synchroon met het kalenderjaar. Misschien maar goed ook: je wordt in december toch al bijkans bedolven onder de lectuur.

2017 bracht ons een nieuwe samenstelling van het bestuur, dat met voorvarendheid aan het werk is gegaan. In de keuze van onderwerpen voor ons blad trachten we een zo breed mogelijk gebied te bestrijken, hoewel sommigen de sterke focus op oude jenever- en wijnflessen wel zullen missen. Helaas vul je daar geen 150 pagina's per jaar mee!

In het nieuwe jaar zullen we aandacht blijven schenken aan zowel oude distilleerderijen als aan enkele nieuwkomers, die Nederland evenals België tegenwoordig kent.

Na de series over Romeins glas uit New York, Newark en Keulen zullen we een aantal artikelen wijden aan de prachtige collectie in Tel Aviv dank zij een uitvoerige fotoreportage die Hans van Rossum daar heeft gemaakt.

Coos van Deursen zal doorgaan met het maken van interviews en heeft daar al de nodige afspraken voor gemaakt.

Verder blijft het enthousiasme van onze Amerikaanse vrienden een bron van inspiratie. De levendigheid van hun glasbeurzen (en de prijzen die daar betaalt worden) zou je graag in onze streken willen importeren. Iets meer betrokkenheid van de leden

bij ons blad zou dan ook geen kwaad kunnen: zoals het nu gaat schaatsen we op dun ijs.

Namens redactie en bestuur wens ik U allen een spetterend maar vooral gezond Nieuwjaar!

Johan Soetens

Verzamelaarsvereniging DE OUDE FLESCHE stelt zich ten doel het bevorderen van interesse in, en het verbreden van kennis over gebruiksglas van de oudheid tot heden. Dit heeft betrekking op de productiemethoden, de industriële verwerking en aspecten rond het gebruik van glas. Zij bevordert en ondersteunt het verzamelen van en het onderzoek naar historisch verpakkingsglas, drinkglazen en branche gerelateerde artikelen in de meest brede zin van het woord en streeft naar een vriendschappelijke samenwerking tussen haar leden onder andere door de uitgave van een kwartaalblad, een driemaandelijke bijeenkomst en een jaarlijkse veiling. Ook wil de vereniging samenwerken met gelijkgerichte organisaties waar ook ter wereld

Inleveren nieuwe kopij voor nummer 149

UITSLUITEND in Word document ZONDER OPMAAK
Over volle paginabreedte en foto's in JPG per separate e-mail

Voorpagina:

Twee vroeg 20e eeuwse likeurflessen

Distilleerderij Rutte & Zoon/ collectie Jenevermuseum

Foto Johan Soetens

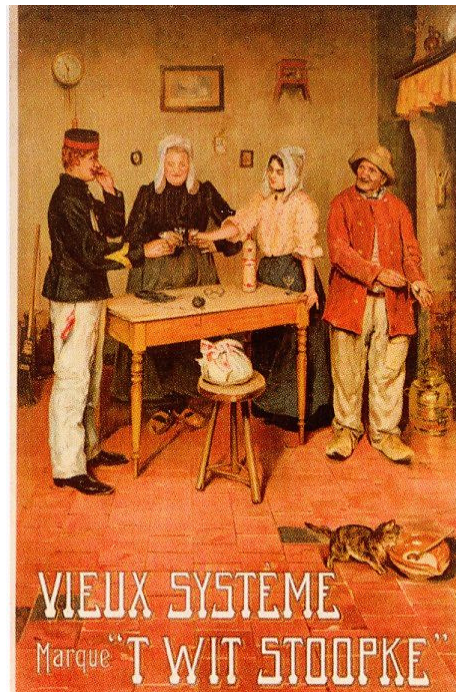
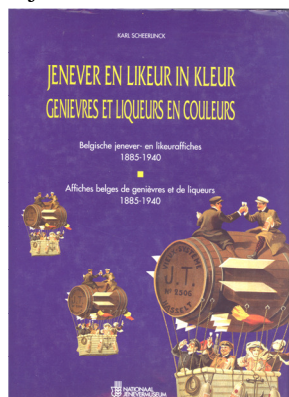
DISTILLEERDERIJ JACQUES NEEFS - ANTWERPEN (1832-1980) DE KEMPENAAR

Tekst samengesteld door Joanie Dehullu en Johan Soetens

Lang model jeneverkruijk, in België 'Stoop' genoemd, van grijs/wit keramiek. Coll. Jenevermuseum Hasselt.

besteedde in 1881 30% van het reclamebudget aan posters waarbij een distributie van één affiche, of nog liever twee per duizend inwoners de norm was. Tegen het einde van de

In 1907 ontwierp Ernest Godifron voor stokerij Neefs een aantal fraaie interieuraffiches. De voorstelling links ('Het Vaderland Roept') werd tevens als prentbriefkaart uitgegeven. Terwijl de vader van de soldaat zijn pijp uitklopt toosten diens vriendin en zijn moeder met hem op een veilige terugkeer. Op de rechteraffiche staat dezelfde vader aan de bar waar de postbode zojuist een brief heeft afgeleverd voor de geliefde van zijn zoon. Op de achtergrond de drankvoorraad: de postbode kan nog even vooruit!

19e eeuw introduceerde men symbolen waarmee het geadverteerde product vereenzelvigd kon worden, zoals bijvoorbeeld het Michelinmannetje voor de bandenfabrikant en de gestileerde zebra voor het merk Cinzano. Ook de drie goedlachse Volendammertjes op het etiket van 't Wit Stoopke jenever kun je als zodanig zien. Natuurlijk bleef de affichekunst niet beperkt tot Frankrijk: ook in eigen land hebben distilleerderijen als Hulstkamp en Hellebrekers prachtige platen laten maken maar nergens heeft zij buiten Frankrijk zo goed wortel geschoten als in België, getuige de indrukwekkende affiche collectie in het Hasseltse jenevermuseum en de twee prachtige standaardwerken die men daarover in de loop der tijd het licht heeft doen zien. (Karl Scheerlinck: *Jenever en likeur in kleur*, ISBN 90 802016 en *Jenever & Likeur – Affiches die blijven hangen*. ISBN 978 94 9208 170 4 - €39,50).

De Belgische stokerijen gaven opdrachten aan beroemde kunstenaars zoals Privat-Livremont, de voorloper van Mucha, Gerard Portielje, René Magritte, België's invloedrijkste surrealistische kunstenaar en Ernest Godfrinon, bekend schilder van romantische en impressionistisch getinte figuren en stillevens. Dank zij de medewerking van Joanie Dehullu, collectiebeheerder van het museum, kunnen wij in dit en in komende nummers een aantal affiches en waar mogelijk de gebruikte verpakkingen van enkele voormalige Belgische stokerijen voor het voetlicht halen. Dat laatste is nog niet zo gemakkelijk. Vaak werd het assortiment gedomineerd door één of twee producten in een karakteristieke verpakking en lang niet altijd speelt glas daar een rol bij.

Ditmaal valt de eer te beurt aan de voormalige Antwerpse stokerij JACQUES NEEFS. Wij citeren daartoe graag Joana Dehullu die in de bovengenoemde publicatie uitgebreid ingaat op de geschiedenis en stylistische elementen van de reclame zoals die in opdracht van Neefs werd vormgegeven tot het ongelukkige moment in 1980, toen het bedrijf werd overgenomen door de prijsvechter Geens in Aarschot welk bedrijf na een fraudezaak in 2007 failliet werd verklaard. Daarmee kwam tevens een eind aan het roemruchte merk 't WIT STOOPKE.

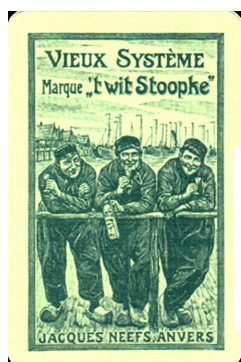
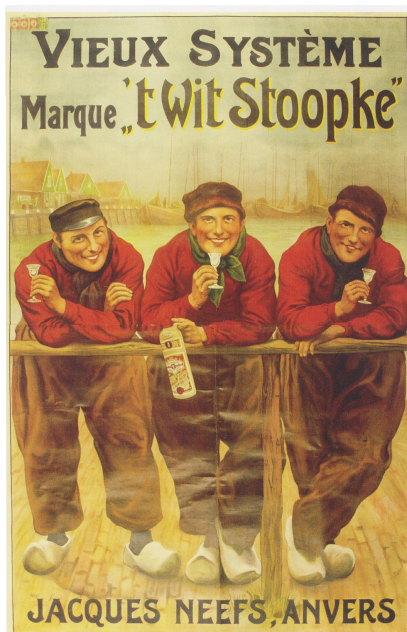

Boven: Van dit fraaie affiche uit ca. 1907, met de kathedraal van Antwerpen op de achtergrond, is de ontwerper onbekend. Afm. 80X50 cm. Midden: Affiche uit 1907 met het nieuwe beeldmerk. Ontwerp en productie drukkerij van Leer te Amsterdam die ook voor de Beukelaer werkte. Rechts: Gemoderniseerde versie door de Zwitsers/Belgische ontwerper Leo Marfurt (1937). Onder: Achterzijde reclame kaartspel.

Jan Baptist Neefs begon in 1832 aan de Antwerpse Keizerstraat als wijnsteker. In de tweede helft van de eeuw breidde hij het assortiment uit met likeuren.

Zoon Petrus Jacques, de mede de familiezaak uitbuitte, liet in 1890 het handelsmerk *De Kempenaar* deponeren.

Kleinzoon Joseph Marie Jacques Neefs investeerde op zijn beurt zwaar in de dynamische promotie van zijn producten. Tijdens het eerste decennium van de twintigste eeuw gold de lokale concurrent De Beukelaer daarbij als referentie. Deze maakte gebruik van de diensten van Gerard Portielje (1856-1929) die was afgestudeerd aan de Antwerpse academie en wiens traditionele huiselijke tafereeltjes een ruime afzetmarkt vonden. Ten behoeve van Neefs diende de schilder Ernest Godfrinon (1878-1927) Portielje van antwoord met laagdrempelige plattelandstaferelen. Kempense of Hollandse lui vinden elkaar op het erf, in de dorpskroeg of in de warme huiskamer. Met een borrel klinken ze op de gezondheid dan wel het geluk of spoelen ze emoties weg. Met gevatte creaties voor Elixir De Kempenaar en 't Wit Stoopke gaf Neefs zijn concurrent De Beukelaer zelfs het nakijken.

In 1907 verschenen de drie jenever drinkende Volendammers met rode kiel, verpozend in een plaatselijk haventje, voor het eerst op etiketten, advertenties en affiches..Overigens is de ontwerper van deze succesvolle 'Volendamse' affiches niet bekend. Jacques Neefs liet deze in 1907 maken bij de steendrukkerij van Leer in Amsterdam, evenals een jaar later de vrouwelijke tegenhangers er van.

De van oorsprong Zwitserse graficus Leo Marfurt (1894-1977), bekend van zijn metershoge affiches en de spraakmakende affiches voor de Wereldtentoonstelling van 1930 in Antwerpen, bewerkte in 1931 en in 1937 de oorspronkelijke, uit 1907 stammende afbeelding van de drie vrolijke Volendammers tot een meer eigentijds geheel waarbij zowel het pictural aantrekkelijke haventje op de achtergrond als het hek op de voorgrond verdwenen. De voorzichtige Jacques Neefs bleef daarnaast toch ook de oorspronkelijke afbeelding gebruiken.

Links: Metalen reclamebord, 1953. (Coll. Jenevermuseum Schiedam).

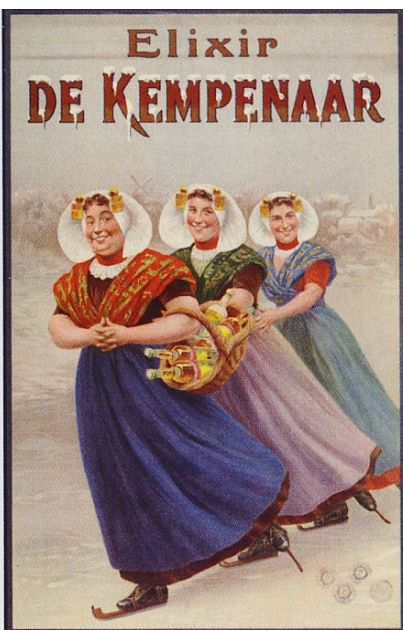

In het depot van het Nationaal Jenevermuseum te Hasselt bevinden zich enkele door Neefs gebruikte glazen flessen, waaronder een zestal 10cl. flesjes met etiketten waarop wel de drie Volendammers staan afgebeeld maar die worden aangeduid als 'De Drie Boeren'.

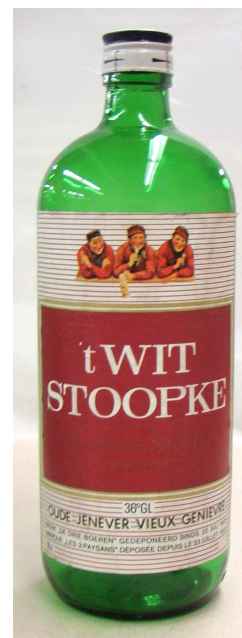
De mondgeblazen platte 'Meplat'-achtige fles uit begin 1900 met opgedreven monding en pontiel komt ook op geen enkele reclame-afbeelding voor. Het zou een noodverpakking uit W.O. II kunnen zijn.

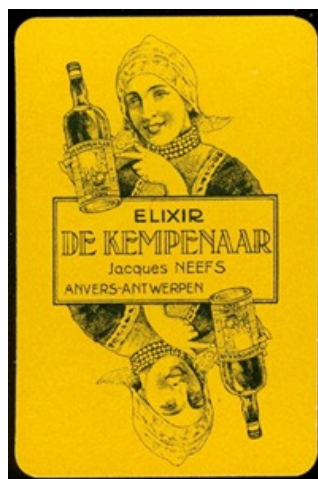
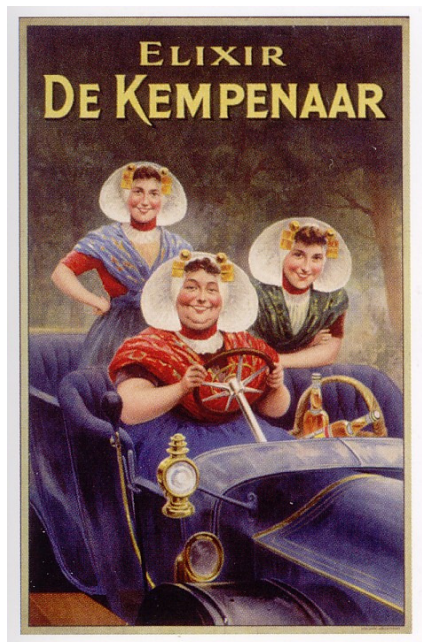
Naast de jenever produceerde Neefs ook de likeur Elixir De Kempenaar en ook daarvoor ontstond een serie prachtige affiches met interieurbeelden door Ernest Godfrinon. Gezien het succes van 'de drie boerkes' voor 't Wit Stoopke kon een vrouwelijke tegenhanger daarvan in de vorm van drie vrolijke boerinetjes niet uitblijven. Wij nemen graag de gelegenheid te baat om die figuren hier op de schaatsbaan samen te brengen.

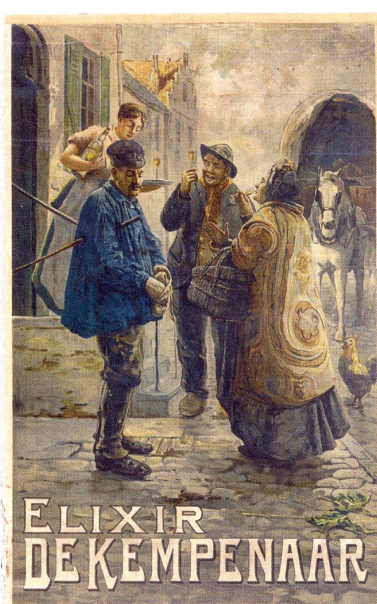
Verpakking van 't Wit Stoopke' jenever uit de jaren 1980, dus na de overname door stokerij Geens. Niet langer meer een 'stoope' en ook niet meer wit maar een standaard groene jeneverkruike fabrikaat Schiedam. De drie Volendamertjes worden ook hier aangeduid als 'De Drie Boeren'. (Coll. Nationaal Jenevermuseum).

Een tweetal affiches uit 1908, eveneens ontworpen door van Leer te Amsterdam. Naast de drie kleurrijke, sportieve dames had men ook nog een drietal iets meer bedeesde figuren in de aanbieding. De gebruikte verpakking is daarop goed te zien: een onopvallende simpele recht-toe-recht-aan krophalsfles. Midden: achterzijde van een reclame speelkaart.

Van de vele sfeervolle affiches die Ernest Godfrinon ontwierp voor Elixir de Kempenaar beelden we hier enkele af. Het is verleidelijk om dat uit te breiden maar het is niet de bedoeling het boek hier te kopiëren.

Links: twee met zekerheid aan hem toe te schrijven creaties: Een ouder echtpaar bestelt in een landelijke herberg een glaasje elixir. Rechts: een ontmoeting tussen landbouwers. Daar moet op gedronken worden.

Onder: Ook bij de hoefsmid wordt de wachttijd veraangenaamd met een glas Elixir de Kempenaar.

Links: Twee affiches uit 1907/1908. Een ouder echtpaar viert de huwelijksverjaardag met een glaasje elixir terwijl ze worden toegezongen. Rechts heeft grootmoeder de pas gedoopte boreling op schoot terwijl ze zich nog eens laat inschenken.

In tegenstelling tot de originele, fraaie affiches, was de verpakking van Elixir de Kempenaar teleurstellend saai. Anders dan men verwachten zou werd geen gebruik gemaakt van de karakteristieke Elixir d'Anversfles maar van een standaard krophalsfles. Wellicht wilde men met deze Elixir zo ver mogelijk wegblijven van concurrent De Beukelaer. Voor de promotie van een ander product, Elixir d'Afrique, gebruikte men namelijk een slanke, luxe uitvoering van de oorspronkelijke fles. Eigenlijk lijkt dat meer op een karaf en er bestaat dan ook geen zekerheid over het gebruik er van als standaard verpakking.

Toch bestaat er een reclamekaartje met een afbeelding van Elixir de Kempenaar afgevuld in een originele Elixir d'Anversfles maar niemand schijnt die ooit gezien te hebben.

Kortom, de verwarring lijkt groot.

Begin 1900 trof Neefs bij de Brusselse drukkerij O. De Rycker & Mendel een aquarel op papier aan van Henri Cassiers (1858-1944), een boekillustrator en aquarelist, opgeleid aan de Antwerpse Academie. Hij liet dat uitwerken ter promotie van Elixir de Kempenaar als affiche en als achterkant van speelkaarten maar vooral als etiket zoals te zien is op een groot aantal afbeeldingen en op een enkele bewaard gebleven fles.

Jammer genoeg ziet het er naar uit dat daar geen originele exemplaren bij zijn. De hierbij afgebeelde fles uit de collectie van het Nationaal Jenevermuseum in Hasselt is een v  r-oorlogse cognacfles.

Het zou goed kunnen zijn dat het een afvulling betreft uit de laatste oorlogsjaren 1940-1945 toen de meeste glasfabrieken stil lagen wegens gebrek aan brand- en grondstoffen en bedrijven niet kieskeurig konden zijn in de keuze van een flesmodel maar zich behielpen met alles wat er voorhanden was. Zo vulde men hier te lande brandspiritus en inkt af in wijnflessen en Distilleerderij de Kuyper gebruikte zelfs bierflessen voor het afvullen van jenever zoals we weten dank zij een in Oostenrijk teruggevonden partij (Zie DOF 134)

Twee maal de achterzijde van een speelkaart naar het affiche van Henri Cassiers. Door slechts de essentie van de voorstelling weer te geven wint deze aan impact.

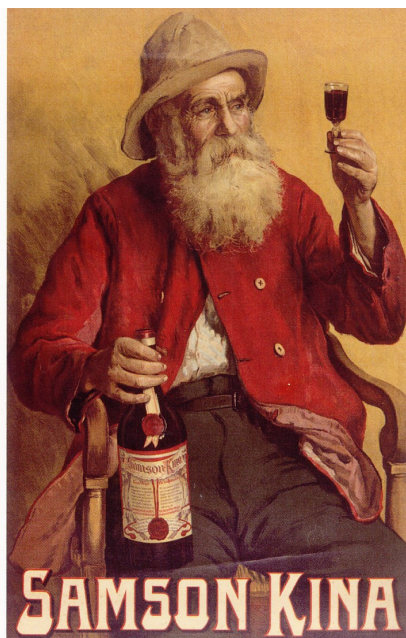

Links: In het depot van het Hasseltse Jenevermuseum bevindt zich deze fles uit de jaren 1980. Het is geen Elxir d'Anversfles maar een standaard acht-kantige likeurfles, fabriekaat Holzminden (Duitsland). Rechts: In 1931 ontwierp Leo Marfurt een affiche voor De Kempenaar. waarbij de romantische, huiselijke taferelen uit het begin van de eeuw teruggebracht zijn tot enkele beeld- elementen.

Verder bracht Neefs een kinawijn op de markt onder de naam Samson Kina. Ook hiervoor maakte Ernest Godrinon in 1908 en 1910 affiches die enkele krasse oude heren afbeeldten, vitaal gebleven dank zij de versterkende drank. De roodgejakte Samson uit 1908 sierde sindsdien de etiketten. In 1929 maakte Leo Marfurt met die benadering korte metten door het als aperitief in een gestileerde bistro te situeren. Het zou Marfurts bekendste affiche worden voor de sector van het gedistilleerd.

Opvallend is dat de verpakking, een recht-toe-recht-aan ronde fles kenmerkend afwijkt van de in onze streken gangbare bocksbeutel vorm. Kennelijk vertrouwdde men voor de uitstraling van het product voornamelijk op de wervingskracht van de affiches.

In 1980 werd Neefs overgenomen door de wijnhandel en stokerij Geens te Aarschot: een bedrijf dat het hoofdzakelijk van een lage prijsstelling moest hebben. Daartoe voerde men ook wijnflessen met een verkleinde inhoud tot 68 cl. tot de Europese wetgeving die een inhoud van 75 cl. voorschrijft dat onmogelijk maakte. Ook de traditionele keramische stoep moest er aan geloven en werd vervangen door een standaard Hollandse groen glazen jeneverkruik.

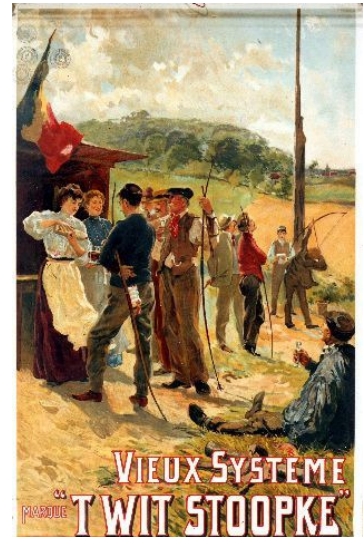

summary

The period from 1850 onward is considered the beginning of the industrial revolution, as well as the period for the development of advertising. It was the beginning of the Golden Age for the art of posters and placards. Well into the 1930's, posters were the bases of all public relations for consumer products. The companies with the most successful poster campaigns were those that employed first class designers, such as Jossot or Mucha, who used a unique packaging (Maggi, Odol) and had a strong company symbol, such as 'Bibendum', the Michelin man or, as in this case, the three cheerful fishermen from Volendam, a small Dutch town, famous for its smoked eel and the traditional dress of its inhabitants. They were considered collectables from the very beginning and sometimes secretly removed from walls or even filched from a printer's shop by ardent collectors. In 1881, at the French company Cointreau, 30% of the advertising budget was spent on posters. To be effective, one, or preferably two placards per thousand inhabitants were considered necessary.

It will be hard to find more ardent followers of this trend than the Belgian distillers who had their posters and placards designed by famous artists, such as Privat-Livremont, the precursor of the Art-Deco artist Mucha and Ernest Godfrinon, well-known painter of romantic still-lives and interiors. Luckily, many of these have been preserved. The National Jenevermuseum in Hasselt (Belgium) can boast of harbouring one of the largest collections in the world, made available to the public thanks to two voluminous publications, as shown on page 4.

Poster by Ernest Godfrinon (1910) showing participants of a crossbow contest and the joy a few glasses of jenever can bring.

In 1832, Jan Babtist Neefs, founded a wine shop to which he soon added the production of liqueurs and jenever.

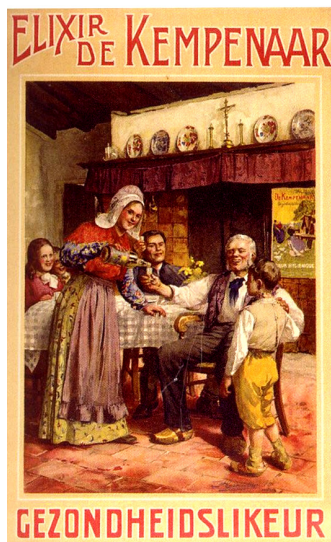
The latter was bottled in an elongated stone bottle, in Belgium known as a 'Stoop' (pronounce 'stope'), hence the brand name 't Wit Stoopke'. In 1907, the Three Fishermen (on placards described as Three Farmers), a design from the Dutch printing firm van Leer, were introduced and quickly proved themselves as a strong company and brand symbol, not only used on labels but also on promotional objects such as playing cards. It was so strong an ideograph, that a female equivalent was introduced

to promote the company's liqueur brand 'De Kempenaar' as shown on page 6 and 7.

Not before the 1930's, under influence of the trend following a more simplified and direct styling, the Three Fishermen were redesigned by the Swiss/Belgian artist Leo Marfurt (1864-1977) who had built a reputation for himself with his work for the 1930 World Exhibition in Antwerp.

In 1980, the Neefs Distillery was taken over by competitor Geens in the small town of Aarschot, between Antwerp and Brussels. That company went bankrupt in 2007. Sadly, not many of the bottles that were used by Neefs have been preserved, and those that have survived are not those depicted on placards and advertisements.

However, what remains is the wealth of paintings and pictures, posters and placards preserved in the collection of the Jenevermuseum, representing daily life from the early 1900's and the joy and togetherness that a bottle can bring.

Left: A rare poster by Evarist Carpentier (1903) painter of historical sceneries (1845-1922). Right: Ernest Godfrinon: After the wedding ceremony'. Grandma is overcoming her emotions with some help from a bottle of Elixir.

De affiche van de aankondiging van desbetreffende tentoonstelling is op zich is bijna een collectors item. Prachtig Romeins glaswerk staat hier opgesteld naast een deel van de zilverchat van Hildesheim welke gedateerd wordt in de 1^e eeuw AD. Een indruk van de luxe waarmee de goeode Romeins families zich in de Casa konden omringen.

Van 24 mei tot 17 september 2017 was in het RijksMuseum voor Oudheden in Leiden een bijzondere tentoonstelling te zien.

Casa Romana beoogde ons te doen kennismaken van de levensstijl van welgestelde Romeinse families, wonend in een chique stadsvilla. Daartoe waren in geësceneerde Romeinse interieurs een groot aantal voorwerpen bijeen gebracht, grotendeels uit de eigen collectie maar ook afkomstig van andere musea alsmede antiquairs en particulieren.

Meer dan achthonderd objecten, verdeeld over twaalf 'momenten' uit het leven van een denkbeeldig echtpaar, van ochtendritueel tot de nachtelijke uren, waren hier te bewonderen. Daaronder bevond zich een interessante hoeveelheid glazen voorwerpen en daar ging natuurlijk in eerste instantie onze aandacht naar uit.

De samenstellers van de tentoonstelling maakten op een verrassende manier gebruik van modern design van de hand van verschillende kunstenaars waaronder zelfs een tuinarchitect, waardoor de verschillende stijlkamers een luchtig geheel vormden.

Ten behoeve van de Pers stelde het museum een aantal foto's beschikbaar waarvan we op deze pagina graag gebruik hebben gemaakt. Ten behoeve van al diegenen die de tentoonstelling gemist hebben zijn we zelf ook met de camera rond gegaan. Hans van Rossum was opnieuw zo bereidwillig de afbeeldingen van commentaar te voorzien. Je kunt nooit genoeg van glas afweten.

Hierboven een aantal glazen aryballoi (1^e-2^e eeuw AD) zoals deze in de Thermen, het Romeinse badhuis, werden gebruikt. Deze flesjes bevatten olijfolie die waarschijnlijk vermengd werd met een welriekende stof. Nadat deze op de huid was gesmeerd en het vuil was ingetrokken nam men een strigilis om de nu met stof en zand vermengde olie van de huid te schrapen. Links boven: twee Romeinse dobbelstenen van glas uit de 1^e eeuw AD, Egypte. Wat dat betreft is er niets nieuws onder de zon en zouden ook de Romeinen RISK gespeeld kunnen hebben. Links een fraai en scherp gemodelleerde ribbenkom uit het Rijnland en gedateerd 1^e eeuw AD.

Uiterst links: Amfoor met twee grepen, 4^e eeuw AD, oostelijk Middellandse Zeegebied.

Midden: Sprenkelaar, 3^e eeuw AD, oostelijk Middellandse Zeegebied.

Boven: Dubbel kopflesje, tweede-derde eeuw AD, oostelijk Middellandse Zeegebied.

Links: geribd amfoortje met malnaad aan de voorzijde, 1^e eeuw AD, oostelijk Middellandse Zeegebied.

Rechts: Dadelflesje, 1^e eeuw, oostelijk Middellandse Zeegebied. Onder: unguentarium bestaande uit twee kleuren glas, mogelijk het onbewuste resultaat van het werken met vervuild glas. De kleurstelling op zich is wel heel bijzonder. 2e eeuw AD, Turkije.

Onder: unguentarium 2e eeuw en flesje met breed uitlopende mond eind 4e eeuw AD, oostelijk Middellandse Zeegebied.

Boven, rechts en onder: Balsamaria met één, twee en vier buisjes uitgevoerd. Deze waren in de oudheid gevuld met Galena, het mineraal loodsulfiet. Met een bronzen spateltje, soms nog aanwezig in het buisje, werd het zwarte poeder rondom de ogen aangebracht met als doel de felle reflectie van de zon in het zand te neutraliseren en ook als middel tegen de talloze vliegen. Vanaf 4^e - laat 5^e eeuw AD voor de uitbundig gedecoreerde exemplaren, oostelijk Middellandse Zeegebied. Deze laatste exemplaren lijken meer decoratief dan praktisch te zijn want het gebruik van een spatel is gecompliceerd.

Boven: Amfoortje met twee grepen, daarnaast een Kohl flesje met geribd lichaam op gedecoreerde voet, beiden 4^e eeuw AD en oostelijk Middellandse Zeegebied.

Wellicht gebruikt bij bepaalde rituelen. Het gebruik van kohl –stof voor de ogen was al in zwang bij de Egyptenaren en ook in de moderne tijd wordt het nog steeds toegepast door honkballers.

Links boven: Sprenkelaar met decoratie van verticale ribben.

Rechts boven: klein kannetje met glasdraaddecoratie rond hals en mond, 4^e eeuw AD. Grote cilindrische fles met greep, 3^e eeuw AD.

Links: Sprenkelaar met patroon van rozetten op het lichaam, 3^e eeuw AD

Rechts: Diverse Romeinse glasobjecten t.w. een zogeheten pelgrimsfles, hoge amfoor met decoratie van verticale ribben op het lichaam, kohl flesje, unguentarium en miniatuur flesje met draaddecoratie rond de hals, 3^e – 4^e eeuw AD, allen oostelijk Middellandse Zeegebied.

Links: platte schaal op voet, 3^e – 4^e eeuw AD, oostelijk Middellandse Zeegebied.

Rechts: potje met zigzag decoratie, 4^e eeuw AD, oostelijk Middellandse Zeegebied.

COLOURFUL GLASS

DE KLEURRIJKE WERELD VAN GLAZEN ISOLATOREN

Hij was de zoon van een Calvinistische dominee, afgestudeerd aan de Yale University in filosofie en wiskunde, maar hij vertrok in 1811 naar Engeland om zich te bekwamen in de schilderkunst. Terug in Amerika verkreeg hij grote bekendheid om zijn portretten die hun plaats gevonden hebben in prestigieuze musea zoals het Brooklyn Museum in New York en het Princeton University Art Museum in New Jersey. Hij schilderde John Adams, tweede President van Amerika. Zijn portret van James Monroe, de vijfde President, hangt in het Witte Huis maar zijn naam is ons bekend om iets geheel anders.

Het verhaal gaat dat, terwijl hij in 1825 in Washington werkte aan de eervolle opdracht een portret te maken van de Marquis de Lafayette, een koerier te paard hem het bericht bracht dat zijn vrouw ernstig ziek was. Hij vertrok direct naar zijn huis in Connecticut maar tot zijn diep verdriet bleek zijn vrouw reeds te zijn overleden en zelfs al begraven. Het zette hem aan het zoeken naar een mogelijkheid om berichten over te brengen zonder tijdverlies. Zijn naam? Samuel B. Morse (1791-1872), uitvinder van de telegraaf en van het punten en strepen alfabet dat naar hem genoemd is hoewel mogelijk zijn assistent Alfred Vail er de bedenker van was.

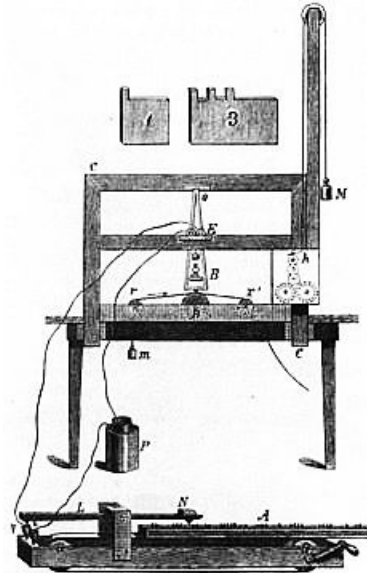
Zelfportret, 1818

*Samuel Morse, 1848.
Rechts;
De eerste telegraaf.*

Op 6 januari 1838 gaf hij een eerste demonstratie van zijn telegraaf in Morristown, New Jersey maar het zou tot 1844 duren voordat het Congress, dat eerder geen nut zag in het ontwikkelen van een telegraaf, een fonds beschikbaar stelde om een 80 kilometer lange draadverbinding aan te leggen tussen een kamer binnen het Hoge Gerechtshof in het Capitool en een spoorwegdepot in Baltimore. Op 23 mei van dat jaar werd daarlangs de eerste morse boodschap in de geschiedenis verstuurd. In 1846 werd die lijn doorgetrokken tot Philadelphia en in 1849 lag er al een netwerk van bijna 20.000 kilometer waarvan een aantal telegraafmaatschappijen gebruik maakte. Weldra breidde dat netwerk zich uit over onvoorstelbare afstanden tot in alle uithoeken van de Verenigde Staten. Het oorspronkelijke idee om de draden door ondergrondse buizen te laten lopen bleek onpractisch

zodat deze aan bomen en palen werden bevestigd. Na de uitvinding van de telefoon door Alexander Graham Bell in 1876 kreeg dat netwerk gezelschap van een groot aantal telefoondraden. Teneinde al die lijnen te isoleren en tevens

solide te bevestigen werden soms pinnen werden bevestigd, vaak doormiddel van een inwendige schroefdraad. Tussen 1875 en 1930 zijn daar

miljoenen en miljoenen van gemaakt en, zeker in de buurt van de grote steden waren telegraafpalen met twintig of meer zijarmen, elk bezet met 10 tot 15 isolatoren geen uitzondering.

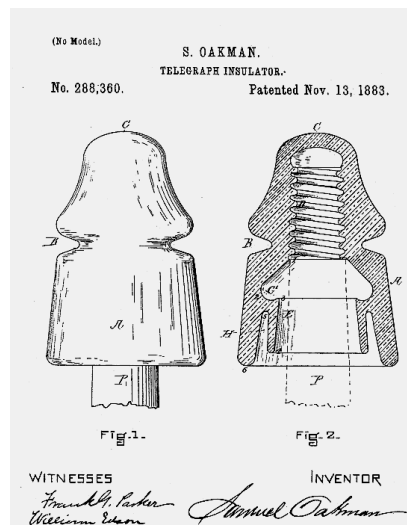
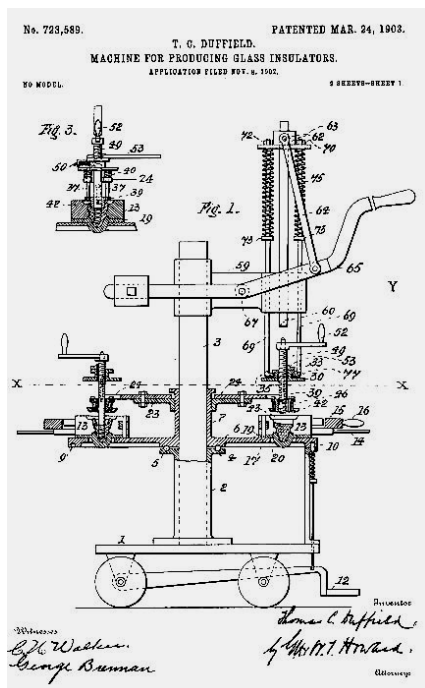
De productie er van vond grotendeels plaats in glasfabrieken in het Oosten en in de Mid-West hoewel ze ook wel geproduceerd zijn in Californië en Colorado alsmede Canada. Er bestaat een reeks van patenten met betrekking tot de vormgeving: sommige modellen hebben een parapluievorm om de draad tegen regen te beschermen.

Omdat de glaskwaliteit er niet zo erg toe deed vertonen veel isolatoren een interessante structuur, soms vloeien verschillende kleuren ineen. Die welke gemaakt zijn door de in 1864 opgerichte Brookfield Glass Company in Brooklyn, New York, hebben waarschijnlijk de meeste onvolkomenheden maar dat maakt ze voor verzamelaars tegenwoordig juist interessant. Hoewel de meest gebruikte glaskleur een soort van flessengroen is, van aqua tot donkergroen, bestaat er een enorme variatie aan kleuren omdat menig telefoon- of telegraafbedrijf zijn eigen lijnen aan de kleur van de isolatoren wilde herkennen. Vooral de grootste producent, The Hemingray Glass Company, in 1848 opgericht en in 1933 overgenomen door Owens, leverde isolators in meer dan veertig kleuren. Heel bijzonder zijn de exemplaren van oorspronkelijk blank glas die door de invloed van ultra violet licht paars zijn geworden. (Zie over dit verschijnsel ook het artikel 'De Pracht van Paars' in blad 142).

Boven: Een viertal isolators van de Hemingray Glass Comp. die een indruk geven van de rijkdom aan vorm en kleur.

Links: Patent uit 1903 voor het maken van isolators met een inwendige draad op een halfautomaat.

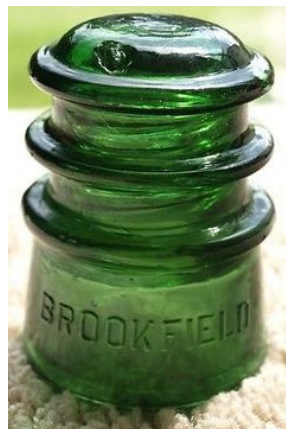
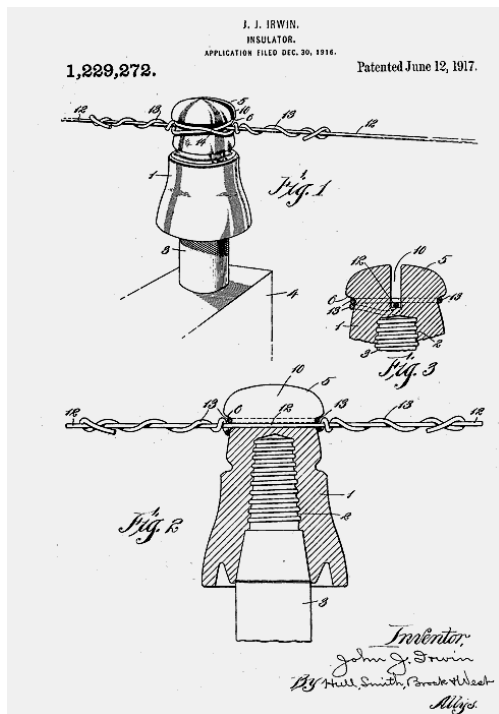
Rechts; Vanaf ca. 1880 werden de isolators van een inwendige draad voorzien: een grote verbetering t.o.v. de gladde uitvoeringen.

Boven; Twee isolators van een bijzondere vorm en kleur. Het linker model is niet met een inwendige schroefdraad uitgevoerd. Daaronder; Twee oorspronkelijk blank glazen isolatoren in verschillende stadia van verkleuring. (Whitall Tatum Glass Comp.)

Gedurende de tweede helft van de vorige eeuw werden als gevolg van de ontwikkeling der techniek veel van de oude telefoon- en telegraaflijnen ontmanteld. Eenmaal op de begane grond aangeland vielen veel van de isolatoren in de dankbare handen van verzamelaars en daar zijn er nogal wat van in Amerika. Evenals dat daar bij flessen het geval is hebben de verschillende uitvoeringen een codenummer dat refereert aan de vorm of de fabrikant. Deze CD nummers (van Consolidated Design) werden vanaf 1954 ingevoerd en vergemakkelijken de communicatie tussen verzamelaars. Er is een actieve verzamervereniging, *The National Insulator Association* (NIA) met een jaarlijkse 'National Show' waar de bezoekers zich kunnen verlustigen aan de vorm- en kleurenrijkdom die Amerikaans glas zo uniek maakt en er is een opmerkelijk groot aantal privé uitgegeven catalogi beschikbaar die het jeugdig enthousiasme van de Amerikaanse verzamelaars weerspiegelen.

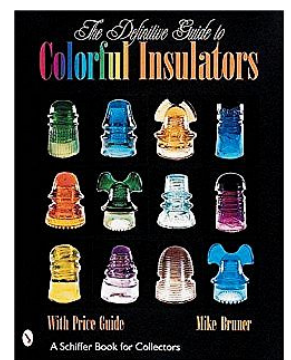
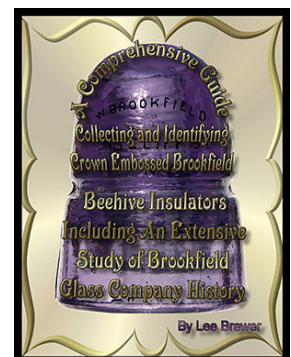
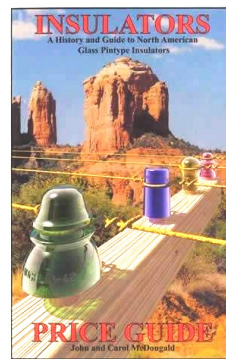
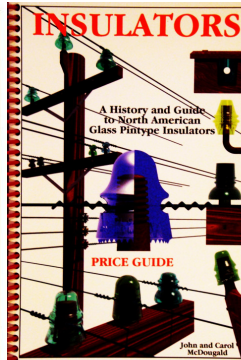
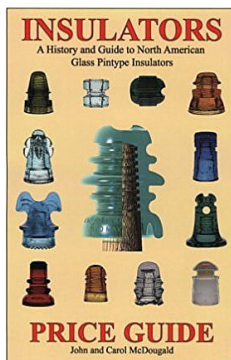

Boven; Afbeeldingen van insulators zoals die voorkomen in de advertentie die Dario DiMare regelmatig laat plaatsen in het maandblad *Antique Bottle & Glass Collector*.

Een aantal van de catalogi, prijslijsten en collectie beschrijvingen die enthousiaste verzamelaars in Amerika hebben laten verschijnen.

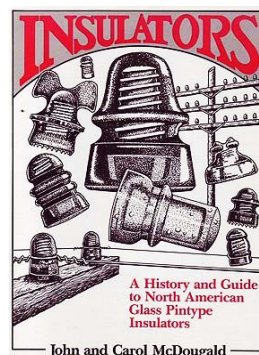

Niet alle verzamelaars hebben hun collectie netjes op planken in de kast staan. Sommige hebben er hun kapstokhaken mee versierd of hebben er een tuinverlichting mee gemaakt door er kleine lampjes in aan te brengen.

Een display, zoals die van de verzamelaar Dario DiMare met meer dan 12.000 stuks in zijn verzameling, waarvan hiernaast een deel is weergegeven in één van zijn advertenties, is een spetterende show zoals je die van Europees glas nooit zou kunnen samenstellen.

Enige tijd geleden vroeg John Pastor, uitgever van het maandblad *Antique Bottle and Glass Collector* hem om een artikel over zijn hobby. Met toestemming van de uitgever nemen wij een groot deel van zijn tekst over. Hoef ik voor één keer niet zelf een summary te schrijven!

Insulators 101: who, when, where and what are insulators?

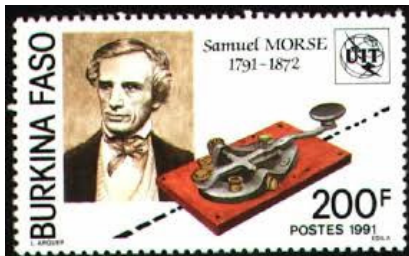
I started collecting insulators in 1967. I was actually digging for bottles in Ashtabula, Ohio where I was born and raised, and dug up an insulator with an 1865 date on it. Nobody knew what the date meant, but we knew the insulator was old. I was 10 years old at the time. I looked it up in the libraries but found nothing. Six years later, I lied to my mother, saying that I would be sleeping over at my best friend's house that weekend. Instead, with a new driver's license in hand, I jumped in my fifty dollar 1962 Pontiac Catalina and drove 400 miles to Washington D.C. to look up the 1865 patent at the Library of Congress in the National Archives. I think gas was about 50 cents a gallon. I had one loaf of bread, one jar of peanut butter and a half-gallon of water. So, if you steal the peanut butter and bread from mom, fill the water up in the gas station bathrooms, and sleep in the back seat of the car, the total round trip cost to D.C. and back was about \$30,-. **The July 25, 1865 date was the patent for screw threads in insulators. I still have the insulator.**

**CD 131 Brookfield Patent
July 25th. 1865.
My first insulator dug in
Ashtabula, Ohio in 1967.**

**CD 780 Bureau Knob.
This is the first glass pin-type
insulator, originally used in the
1840's.**

**CD 155 KERR. This is the last glass
insulator ever made. How depressing!**

Now, having owned as many as 12,000 insulators, having handled more than ten times that amount, and having spent thousands of hours hunting and researching insulators, I feel comfortable writing about them.

Insulators are non-conducting objects, usually made of glass or porcelain, intended to insulate the current running in a wire, especially in fog or rain. Most often they are mounted on wooden pins on the cross arms of telephone poles. If they insulate properly, the electrical signal or current will arrive at its final destination in a useful manner.

Glass insulators started off in the USA in the 1840's with the invention of the telegraph. The early ones were mostly threadless. The first was the 'Bureau Knob' and was used by Samuel F.B. Morse on the line from Baltimore to Washington in 1844, the first electronic telegraph message.

Threadless insulators are kind of like pontil bottles with a similar end date of about 1865-1875. That is when Louis A. Cauvet patented the threaded insulator. The threadless were also primarily used on telegraph lines, since the telephone was not invented until 1876.

Threaded insulators were made by the millions and used throughout the world. Many of the glasshouses that made bottles made insulators as well. The last were made by KERR in the early 1970's.

In almost all cases, the color did not matter. A lot were made out of 'end of the day' glass. Instead of throwing out the batch of glass at the end of the day, glass makers would fill up insulator molds and then sell them by the hundreds. Appearance was not a big deal with insulators but they can show a complete rainbow of colors – red, orange, yellow, green, blue and purple.

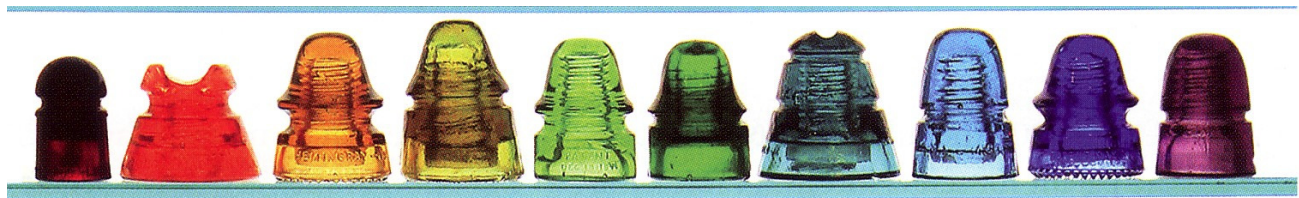
Like bottles, aqua is the most common color but some of the rarest insulators are aqua. The most sought after colors are cobalt blue, yellow, 7-uo green and purple. Some of those were originally made clear and due to the sun's effect on the manganese in the glass, they actually turned purple.

Things to look out for:

Condition is a big deal with most insulators. There are fewer mint condition insulators than bottles, due mostly to the industrial use. Rare insulators in mint condition command a premium.

Color is very important. A \$10 insulator commonly found in aqua can fetch \$ 10,000 in a rare color. And there are a few cases, like the CD 701.6, where the aqua insulator is worth five times more than the dark green CD 701.6.

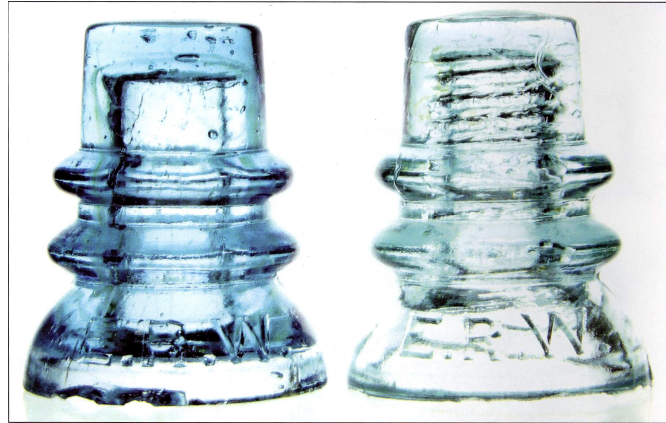

A complete rainbow of colors: red – orange – yellow – green – blue – and purple.

Age also adds value. Most threadless insulators are worth more than threaded insulators. However, the ten most valuable insulators in the hobby are threaded!`

CD Threadless and CD 135.5 Threaded. This is a pair of transition insulators. Like with some wine bottles, there are both pontil and non-pontil bottles using an identical mold. These insulators have the same outer mold and only the plunger forming the pin hole was different.

Embossing is also a major factor. Just having embossing can add value. A rare embossing can add even more value. The Brookfield CD 150 books for \$ 500 but the Barclay CD 150 books for \$5000 !

From left to right; CD 1000 Glass Blocks. Together with the CD 780 'Bureau Knobs' these were the first insulators used on the telegraph and date back to the 1840's.

CD 121, made by R. Good jr. out of Denver, Colorado.

CD 731 TILLOTSON. This my favorite insulator which I dug up in New York in 1990. It is in great condition and has 1.444.444 seed bubbles, which I counted all by myself.

Finally: What is a CD ?

It stands for Consolidated Design and is the numerical designation used to identify glass insulators.

U numbers are used for porcelain and M numbers for multi-part porcelain insulators. N.R. (Woody) Woodhart, an early collector and researcher, invented the system in the early 1950's and was solely responsible for categorizing all of the glass insulators in North America. He partnered with Marilyn Albers to assign CD numbers to foreign glass insulators. When listing an insulator for sale, we usually state it as follows: CD+, name, color and price.

I was asked by Woody Woodhart to take over the CD assignments and I am now the one responsible for it.

We have the NIA as our national association and ICON as a great collector's chat and web site. (www.nia.org and www.insulators.info)

Duits Steengoed

Ton Vermeulen

Adri van der Meulen, en Ron Tousain. *Voor de Nederlandse markt; Duits steengoed uit het Westerwald en van elders 1800-1900*. Vormen van Vuur dl. 234 (2017/2). Nederlandse Vereniging van Vrienden van Ceramiek en Glas 2017.

Hoewel onze vereniging vooral op glas is gericht, verzamelen ook velen enige vorm van aardewerk: bronwater- en jeneverkruiken, Keulse potten, en het fijnere Delftsblauw, 'Rozenburg', en 'De Porceleyne Fles'. Nu is er eindelijk een uitgebreide studie verschenen over het steengoed uit de 19de eeuw, voor het gemak gezegd over de 'potten, kannen en kruiken'. De auteurs, beiden fervente verzamelaars, hebben hun kennis in een leerzaam en goed leesbare aflevering van *Vormen van Vuur* samengebracht. Geen uitgebreid artikel, maar een fiks boekwerk van 165 pagina's, verlucht met vele prachtige foto's.

Aan deze inleiding proeft u al mijn enthousiasme.

Niet alleen omdat ik als beheerder van het Lucas Bols Erfgoed veel met jeneverkruiken te maken heb en zeer geïnteresseerd ben in de historie van deze voorwerpen die in de 'miljoenen' over de wereld zijn gegaan en overal opduiken, vaak letterlijk. Het is echter vooral omdat er zoveel informatie instaat, informatie die nauwelijks handzaam voorhanden is of geheel niet. Het is ook geen leeg verhaal, maar gestoeld op jarenlang onderzoek door Adri van der Meulen en haar overleden man Paul Smeele, en door Ron Tousain. Ze hebben ook een grote collectie, die een waardevolle basis vormt voor het bestuderen van de ontwikkeling en geschiedenis van dit Duitse steengoed.

Het steengoed kwam en komt uit Duitsland, beter gezegd vooral uit het Westerwald, gelegen ten noorden van Koblenz. Voor ca. 1800 waren de producten uit dit gebied van hoge kwaliteit en alomt geprezen. Na deze tijd werd het fijne aardewerk populair en moesten de Westerwalders zich uit economische noodzaak toelagen op eenvoudiger gebruiksgoed, zoals voorraadopotten, schalen, kannetjes en mineraalwaterkruiken. Een geslaagd voorbeeld van flexibel inspelen op de ontwikkelingen in de wereld.

Voor de Nederlandse markt maakten de pottenbakkerijen vooral vaatwerk bedoeld voor het conserveren van voedsel.

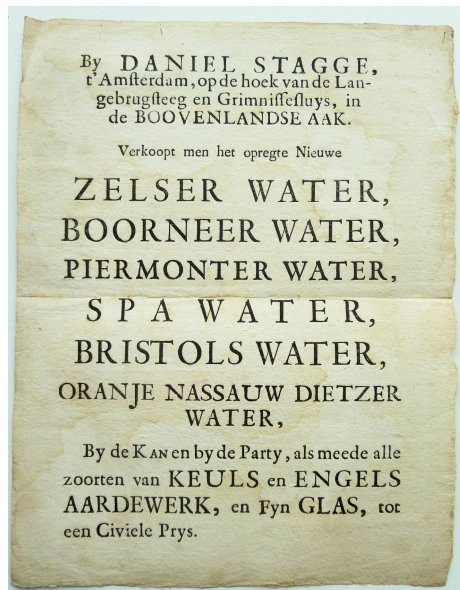
Het boek bespreekt in de inleiding verschillende productiecentra, de 'worpen' en vondsten uit opgravingen. Daarna wordt het gebruik uit de doeken gedaan: conservering van voedsel, van boerenkool, boter, ansjovis tot drank.

Decoraties en de veranderingen vanaf de 18e eeuw zijn het volgende onderwerp van bespreking waarbij stevig wordt geput uit de eigen verzamelingen. Leuk is dat daarbij ook verhalen over opdrachtgevers zijn verteld. Het volgende hoofdstuk -helaas niet genummerd, geen inhoudsopgave gevonden- geeft de kramers, winkeliers en schippers weer die het aardewerk verhandelden. Hierin is vooral te zien dat het internet enorm veel bronnenmateriaal toegankelijk heeft gemaakt, bijvoorbeeld via de krantensite van de Koninklijke Bibliotheek: Delpher.nl. Namen als Hastenteufel, Rinkes, Selbach, Schwarz, Mohr, Fuchs, Kalb, Krummeich, Fein, Haubrich worden in handel en wandel beschreven.

Er werden ook veel potten op bestelling gemaakt, veelal voorzien van de familie- of firmanaam. Zo haalde de distillateur Bols haar kruiken bij Korzilius in Baumbach, anderen ook bij Nienhaus uit Botttrop,, met de firmanaam gestempeld in de natte klei. Veel aandacht gaat naar de inmaakpotten, met name voor vishandelaren, zoals de Haagse familie Hoek. Ook mosterdpotten van de firma Luycks komen langs en de leveranties van gevulde potten aan Nederlands-Indië worden niet vergeten: met Hollandse heimweekost als bloemkool, rodekool, zuurkool en snijbonen.

De kruiken voor jeneverproducenten worden in tien pagina's voor het voetlicht gehaald en, zoals in het hele boek, met prachtig fotowerk. Bekende namen als Bols, Hoppe, maar ook andere als Bootz, Van Raalte, Afrikaansche Handelsvereeniging, Pollen, Schermer, Ruding, Wyers, Verhoeven en Oud passeren de revue.

De boterpotten beslaan nauwelijks minder pagina's. Tussen verhalen over de boter- en margarinestrijd komen producenten en handelaren voor het voetlicht als Van der Spek en Nutricia uit Zoetermeer, Aurore uit Rotterdam en Van den Bergh (het latere Unilever). Het aardewerk moest uiteindelijk plaats maken voor wikkels, blik en plastic kuipjes.

Ook in Nederland trachtte men het succes van de Westerwalders te kopiëren. Van Tellingen uit Arnhem, Plantinga/Sandbrink in Wageningen en Hamer en Cannenburg in Deventer probeerden het. In de Eerste Wereldoorlog gaf de import problemen en Sibbes te Leiderdorp en anderen doken in het gat. Het was allemaal van korte duur. Toch was er lange tijd nog een markt voor dit soort steengoed: de Pottenkelder in Rotterdam werd pas in 1982 gesloten.

Als bijlage is een lijst kleine foto's van 'overige potten uit de collectie' opgenomen, als mede een overzicht van vormen en firmanamen. Het gebrek aan een literatuur- en bronnenlijst wordt grotendeels gecompenseerd door de noten. Een uitgebreide samenvatting in het Engels en een kleinere in het Duits

completeren de uitgave.

Kortom, kopen! Of nog beter, gewoon voor €45 lid worden en meerdere afleveringen per jaar ontvangen van het tijdschrift:

www.vormenuitvuur.nl

Distilleerderij Rutte & Zn, Dordrecht.

Jan Kleijheeg Depotbeheer, Nationaal Jenevermuseum Schiedam.

De familie Rutte kwam oorspronkelijk uit Noord-Brabant en verhuisde aan het begin van de 19^e eeuw naar Rotterdam. Antonius Johannes Rutte (1806-1881) was brander van beroep en rond 1830 vestigde hij zich in Dordrecht.

Zijn zoon Simon Antonius Rutte (1844-1920) vestigde zich vervolgens in 1872 aan de Vriesestraat 130. Hij was eerder meesterknecht werkzaam in de distilleerderij en likeurstokerij van de heer J. Gerkens (firma Dirk Struijs en Zoon). Daar vierde hij in 1889 zijn 25-jarige jubileum.

Simon Antonius Rutte verwierf met zijn vrouw Maria Cornelia Vermeulen in de Vriesestraat een cafébedrijf. In het pand hadden ze ook een distilleerderij voor de productie van jenever en likeuren.

Blijkens een acte van 26 april 1901 werd Simon Antonius Rutte 'slijter' en 'tapper' genoemd. Hij zou samen met Simon Antonius Rutte junior een handelsvennootschap onder de firmanaam S.A. Rutte en Zoon zijn aangegaan.

In een annonce van 5 augustus 1871 is terug te vinden dat mevrouw M.C. Rutte Vermeulen een slijterij van genevers, brandewijn en likeuren had geopend in de Nieuwstraat op de hoek van de Hofstraat.

In 1905 volgde de zoon van Antonius Johannes (1872-1919) hem op. In 1908 heeft hij bij de gemeente een verzoekschrift ingevolge de Hinderwet ingediend voor een vergunning tot oprichting van een distilleerderij aan de Vriesestraat.

*Mondgeblazen kelderfles
en zes mondgeblazen
likeurflessen, alle met zegel
'S.A. Rutte & Zoon'
1900-1930.
Coll. Jenevermuseum*

Antonius Johannes trouwde in 1897 met Margaretha Jacoba van den Beemt. Na het overlijden van haar echtgenoot zette zij de onderneming verder voort met steun van de familie.

In 1921 werd haar zoon, Johannes Rutte (1900 - 1979) medevennoot in de onderneming van zijn moeder en exploiteerde het bedrijf verder. Johannes sleepte het bedrijf de tweede wereldoorlog door. Dat was geen gemakkelijk taak, vanwege een tekort aan grondstoffen voor het stoken van de drank.

Mondgeblazen kelderflesjes, Ca. 10 CL. en een conservenpot met inwendige schroefsluiting die al een eeuw lang niet in bad zijn geweest. Inzet: reclame dopkurk afsluitingen, ca. 1950. Onder: Moderne verpakkingen. Collectie Jenevermuseum Schiedam.

De laatste telg van de familie die het bedrijf leidde was Johannes' zoon John (Jan) Rutte (1931-2003). Hij was al op jonge leeftijd betrokken bij het bedrijf en volgde in jaren '60 van de vorige eeuw een opleiding voor distilleerder in Keulen. Zijn creativiteit bracht een groot aantal producten van de hoogste kwaliteit voort.

Hij zorgde er ook voor dat de oude familierecepten niet verloren gingen.

Tot op de dag van vandaag verwerkt Rutte voor de vervaardiging van eaux-de-vie, likeuren en jeneveren geen melassealcohol maar alleen zuivere graanalcohol en moutwijn. Omdat de kinderen van John Rutte niet in het bedrijf wilden stappen droeg hij in 1992 de leiding over aan Erik Herter en een groep aandeelhouders. Rutte bleef echter wel tot vlak voor zijn overlijden werken in het bedrijf.

In 2006 nam Myriam Hendrickx het roer over en is tot op heden directeur en 'master distiller' van Rutte & Zoon. Dat sinds enige jaren onderdeel vormt van Koninklijke de Kuyper.

Het historische pand in de oude binnenstad van Dordrecht is nog in de originele staat zowel binnen als van buiten. In 1903-1905 is de voorgevel in art nouveau stijl opgetrokken. In het pand worden de distilleerketels nog steeds gebruikt voor het stoken en bij producties in kleine oplage worden de flessen zelfs nog met de hand gevuld. Boven de distilleerderij, in de vroegere woonkamer van Simon Rutte, is een ontvangstruimte en een proefkamer gevestigd.

ODD CODDS

Johan
Soetens

Uit de collectie van Russ Smith

In 1892 patenteerde de Engelsman Hiram Codd een sluitsysteem voor flessen met koolzuurhoudende drank dat voor een revolutie zorgde in het verpakken van mineraalwater en gazeuses. Zijn idee om met behulp van de inwendige druk middels een glazen knikker de fles van binnenuit luchtdicht af te sluiten maakte een eind aan veel problemen maar schiep er ook een: de jeugd vernielde nogal eens een stel flessen om de knikkers te bemachtigen zodat Codd later een patent ontwikkelde op het gebruik van een ovale knikker teneinde het verlies van (dure) flessen tegen te gaan.

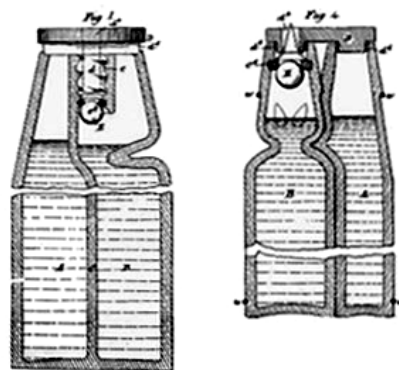
Aan patenten overigens geen gebrek. De grootste productie vond plaats in Engeland, o.a. bij Rylands Glassworks in Barnsley. In ons land heeft de glasfabriek van Boers in Delft er wat gemaakt en in het Nationaal Glasmuseum te Leerdam bevinden zich twee exemplaren met bodemtekst 'Jeekel Leerdam' maar de hoofdproducent hier was de fabriek van A.J. Bakker in Nieuw Buinen. Daarnaast bestond lange tijd een belangrijke import van flessen vanuit Engeland.

In Amerika is het systeem van Hiram Codd nooit populair geworden: daar hield men het overwegend op de in 1879 door Charles Hutchinson uitgevonden draadveersluiting. Anders was dat in de Engelse kolonies en dominions waarheen vanuit Engeland volop geëxporteerd werd maar waar ook ter plekke productie plaats vond.

In het Nederlands staat de fles bekend als Kogel- of Knikkerfles en in het Frans

als Bouteille á Bille, maar verder heeft de wereld het over Codd Bottles en nergens kan men zoveel verzamelaars er van vinden als in Engeland. Zoals gezegd, aan patenten geen gebrek en er bestaan dan ook allerlei varianten op het oorspronkelijke ontwerp. In blad 126 (3e kwartaal 2011) besteedden wij ruim aandacht aan één daarvan, het Schon's Twin Bottle Patent: een tweetal op wonderlijke wijze met een stuk metaal draad aan elkaar geknoopte flessen waarvan één met een glazen kogel en de ander middels een inwendige schroefdraad gesloten werd.

De in dat artikel geplaatste afbeelding toont een 'Twin Bottle' uit de verzameling van Russ Smith, tot voor kort redacteur / uitgever van het Engelse verzamelaarsblad 'Antique Bottle Collector' en in het bezit van een bijzondere collectie. Hij heeft zich inmiddels wat teruggetrokken en is nu officieel 'Assistent Editor' maar in enkele in 2016 en 2017 verschenen nummers heeft hij een aantal bijzondere Codd Bottles beschreven onder de titel 'Odds & Ends'. We nemen enkele afbeeldingen graag over vanwege de interessante variaties op de in ons land bekende standaard modellen. Omdat niemand er beter over kan vertellen dan hijzelf geven wij in vertaling een samenvatting van zijn teksten.

Links: Schon's Twin Bottle.
Foto Russ Smith

SCHON'S PATENT TWIN BOTTLE.
GREATEST NOVELTY OF THE AGE!
WINE, BEER, CIDER, COFFEE, TEA, and other LIQUORS, and MINERAL WATERS, in TWIN BOTTLES ready for mixing when required. Always in Good Condition.

ALWAYS READY.
ADVANTAGES.
TO THE CATERER:
NO WASTE
Through Stale Wines or Liquors.
NO SPILLING.
NO MEASURING.
SAVING OF TIME.
Consequently
SAVING OF Labour.
QUICK SERVING.
NO GRUMBING.
But increased Trade and
GREATER PROFITS.
TO THE CONSUMER:
PURE
NATURAL WINES,
BOTTLED QUARTY.
NO STALE LIQUORS.
A FRESH BOTTLE for every Person.
NO WASTE.
ECONOMY.
Quality and Easily Opened.
LARGER QUANTITIES YEAR
NOW OBTAINABLE.
1 PINT of WINE.
1 PINT of MINERAL WATER.
ALE and GINGER
BEER.
CIDER and LEMON,
&c., &c., &c.

ALWAYS HANDY.
FOR USE AT
Hotels, Restaurants,
Railway Stations,
and DRINKING PLACES.
CLUBS, THEATRES,
CONCERTS,
BALLS, PARTIES, &c.
PICNICS, RACES,
CRICKET and
TENNIS MATCHES,
ESPECIALLY
FOR HOME USE.

Claret and Soda ..... 4.
Cider and Lemonade ..... 4.
Sauterne and Soda ..... 4.
Sauterne and Lemonade ..... 4.
Fine Rich Sauterne
and Soda ..... 6.
Sherry and Soda ..... 6.
Sherry & Lemonade ..... 6.
and

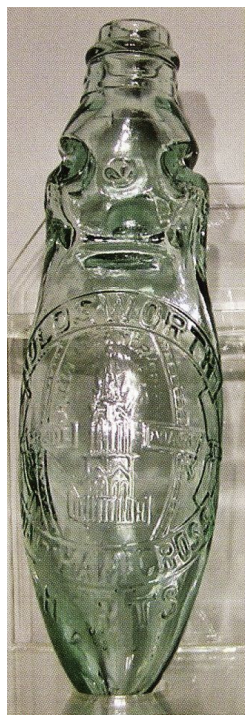
PER DOZEN.
Delivered and packed
IN LONDON.
**SPECIAL BRANDS at
SPECIAL PRICES.**
Despatch Charges in the Bottle,
and returned on direct being
returned to good condition.

**COFFEE OR TEA
AERATED
SYRUPED WATER,**
&c., &c.

IN ADDITION TO THE BOTTLES, THE TWIN BOTTLE CO. HAS THE HONOUR OF SUPPLYING THE MARKET with
various descriptions of TWIN BOTTLES, and is prepared to supply the same in any quantity, and at the lowest
possible price. The Company is prepared to appoint AGENTS in all countries, and to grant LICENSES in all districts where
convenient, and to grant LICENSES in all districts where convenient, and to grant LICENSES in all districts where convenient.

FOR TERMS APPLY TO THE TWIN BOTTLE CO., LIMITED, 101, LEADENHALL STREET, LONDON, E.C.
Come and see the "TWIN" at the BREWERY EXHIBITION.

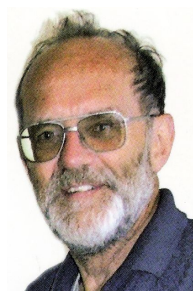
Het Eleanor Cross op een ets uit 1885, het jaar van de restauratie er van.

DRIE BIJZONDERE ENGELSE MODELLEN die in hun vorm nog herinneren aan de ei-vormige kurkgesloten Hamiltonflessen. Twee flessen gemaakt voor Holdsworth in de plaats Waltham Cross, Hertfordshire. Daar bevindt zich één van de drie nog in goede staat verkerende uit 1290 stammende 'Eleanor Crosses' waarvan er ooit twaalf hebben gestaan tussen Lincoln en de Westminster Abbey in Londen. Zij markeerden de plaatsen waar de ceremoniële begrafenisstoet met het lichaam van Eleanore van Castilië, vrouw van Koning Edward I gedurende de nacht halt hield. Een afbeelding van dit monument bevindt zich aan de voorzijde van de fles. Aan de achterzijde de naam van de maker: Dan Rylands, Barnsley.

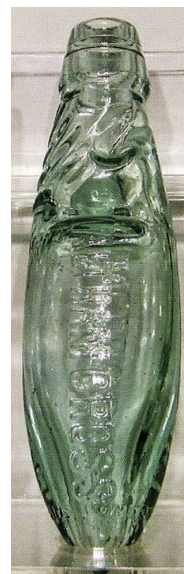

Het tweede model is eveneens voor Holdsworth gemaakt maar kleiner en simpeler van uitvoering met 'Holdsworth' aan de ene- en 'Waltham Cross' aan de andere zijde en de naam van de fabrikant Wm Barnard & Sons London rond de bodem. De fles heeft de voor het Swan's Patent typische ribbels in de hals.

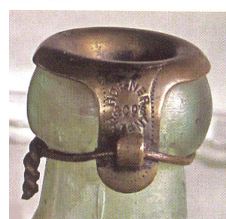
Model drie, vanwege de bijzondere vorm aangeduid als 'Saturn Bottle' is gesloten met de in 1874 door John Edwards, een 'music professor' uit Hull gepatenteerde metalen ring die het mogelijk maakte elke toenmalige sodawaterfles met een inwendige stopper te sluiten. Twee weken na Edwards patenteerden de drie broers Horner, mineraalwaterfabrikanten uit Manchester een soortgelijk systeem. (zie het artikel van Mark Potten hierover in blad 137 – 2e kwartaal 2014)

Russ Smith

Links: Patent Edwards. Rechts: Horner & Co.

Links: Dit vreemde flesje met embossing 'Vallet's Patent / Liverpool' kan geen groot succes geweest zijn. Er zijn slechts fragmenten van bekend en ook dit exemplaar was gebroken en is gerestaureerd.

Rechts: Zeer zeldzaam 'Haynes Patent' flesje met een langwerpige glazen afsluiter die in een gebogen groef ligt.

Geheel rechts: 'Acme Patent' flesje met twee uitstulpingen in de schouder om de knikker bij het uitschenken tegen te houden.

Hierboven: 'Snowdrop Liverpool' bottle met cannalures aan de voet en een gekleurde afsluitknikker. Flesjes volgens het Snowdrop Patent hebben behalve canalessen aan de voet doorgaans een verstevigingsring rond de monding.

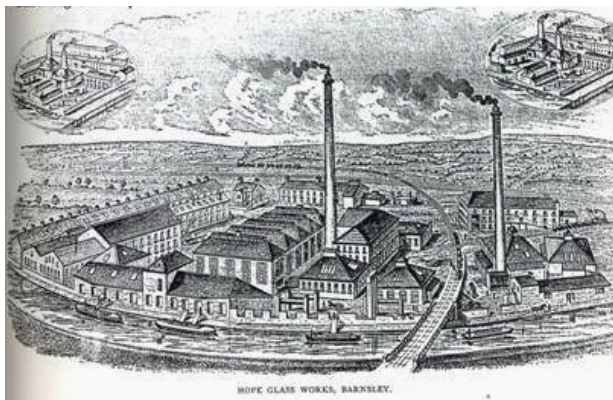
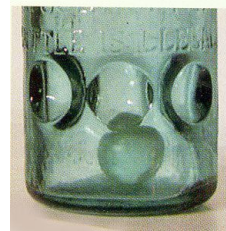
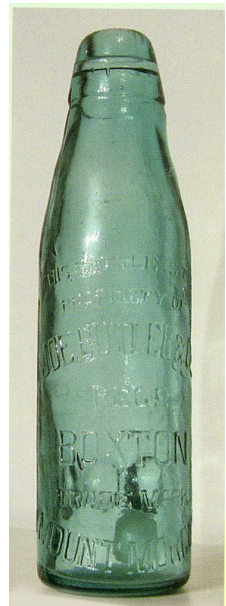
Deze twee flesjes met naam en logo 'J. Dutton Manchester' werden onlangs nabij die stad opgegraven. De flesjes hebben geen horizontale inkneping en die was nu juist ontwikkeld om te voorkomen dat de vallende knikker de fles zou beschadigen.

Boven: Een merkwaardig hamilton-typeflesje uit Yorkshire, zó klein dat een dorstig iemand het in één teug kan leegdrinken. Rechts: Een flesje uit Schotland (Aberdeen) met een monding van een model dat van geen enkel patent bekend is.

Vier Australische flessen. Van links naar rechts: Twee exemplaren voorzien van een insnoering om de stop tijdens het uitschenken tegen te houden. De gebruiker, J. Gray, was gevestigd in Campbell's Creek (Victoria), Noord-Westerlijk van Melbourne. Flessen zijn waarschijnlijk gemaakt door de Melbourne Glass Bottle Company; Fles met twee insnoeringen: voor het geval dat de stop de eerste barrière zou passeren? Opvallend is het ontbreken van belettering.; Flesje van het populaire 'Premier' patent type met drie indeukingen voor het tegenhouden van het kogeltje. Het feit dat het er drie zijn in plaats van de gebruikelijke vier was reden om er patent op aan te vragen (Besser Patent). Flesinscriptie 'Joe Butler-Mount Morgan, een goudmijnstadje in Queensland (Noord-West Australië).

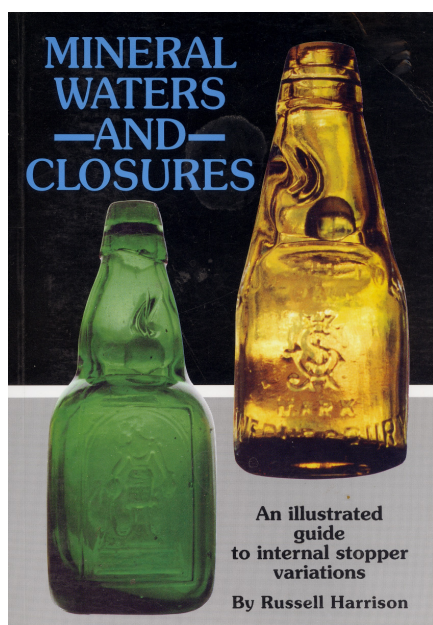
Links onder: De Rylands glasfabriek te Barnsley in 1867.

Van links naar rechts: Flesje gemaakt bij Rylands in Barnsley ten behoeve van Marsh & Coopers Aerated Water Company in Bloemfontein. Het is van vóór de Boerenoorlogen getuige de inscriptie OFS (Oranje Free State). Na de oorlog veranderden Engelsen dat in Orange River Colony (ORC). Ook uit Bloemfontein komen deze twee flesjes waarvan de monding in verschillende kleuren zijn uitgevoerd. Normaal diende dat om de flessen van verschillende producenten uit elkaar te houden: twee kleuren voor een en dezelfde fabrikant is uiterst zeldzaam.

Geheel rechts twee Australische flesjes. Links voorzien van vier 'lugs' om de kogel bij het uitschenken tegen te houden. Het rechter model heeft er 'slechts' drie.

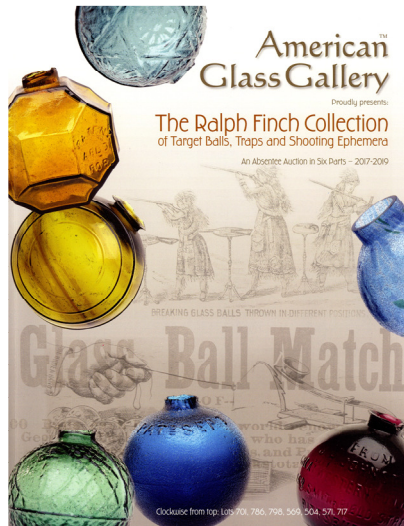

Links: In 1995 verscheen dit boek (144 pagina's en 300 afbeeldingen) met een beschrijving van alle bestaande patenten. Eén daarvan is het Reliance Patent waarbij de 'retaining lugs' horizontaal werden aangebracht. Dergelijke flessen zijn redelijk zeldzaam maar helemaal eigenaardig wordt het als er, zoals op de fles rechts te zien is, aan één zijde volgens het Reliance- en aan de andere kant met het Codd Patent is gewerkt. Fles is gemaakt bij Rylands in Barnsley voor Rowlands in Melbourne die als logo de afbeelding van een mijnwerker en een boer voerde. Tot slot: een wonderlijk gevormd flesje met een ovale knikker, gevonden op een rommelmarkt in Zuid Afrika maar afkomstig uit Manchester en volgens de inscriptie gemaakt volgens het Cooke's Patent. Nooit van gehoord... Wie meer wil weten schaffe zich bovengenoemd boekje aan!

SHOOT !

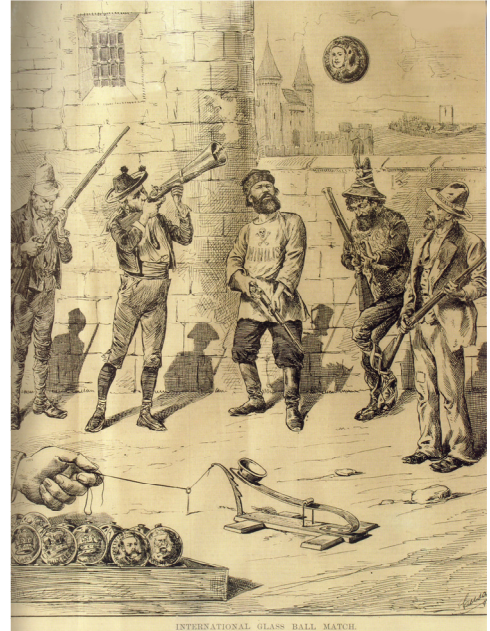
Johan Soetens

Sinds november 2008 organiseert John Pastor, eigenaar van 'American Glass Gallery' en uitgever van het maandblad 'Antique Bottle and Glass Collector' twee maal per jaar een online glas (flessen) veiling. De fraai vormgegeven veilingcatalogi verschijnen tevens in druk en zijn in de loop der jaren steeds uitgebreider en informatiever geworden. Inmiddels ben ik de gelukkige bezitter van alle tot nu toe verschenen exemplaren die voor mij een bron van genoeg en kennis bevatten. Van de afbeeldingen daarin kan ik door mijn afspraken met John Pastor vrijelijk gebruik maken voor de illustratie van artikelen in dit blad, zoals bijvoorbeeld gebeurd is bij het samenstellen van blad 146 (3e kwartaal 2016) met daarin het artikel over glazen 'target balls'. Die vormen in Amerika een felbegeerd verzamelobject en de man met de grootste collectie daarvan en tevens van alles wat er mee te maken heeft, zoals

reclameplaten en katapult-apparatuur, is Ralph Finch.

In bovengenoemd nummer voerden we hem al ten tonele, verzamelaar gedurende 45 jaar, al 20 jaar uitgever van het tijdschrift voor verzamelaars van target balls 'On Target' en tevens regelmatig bijdragend aan 'Antique Bottle and Glass Collector'. Het was toen al bekend dat zijn gehele collectie door de American Glass Gallery geveild zou gaan worden. Begin november viel de catalogus bij mij op de mat. Wat heet? Ooit begonnen met een bescheiden 20 pagina's en uitgroeid tot een dubbele inhoud bleek het nu een boekwerk geworden van 80 pagina's. Er staat zoveel in dat de collectie glas, katapulten, kaarten en afbeeldingen over zes veilingen moet worden uitgesmeerd. De eerste daarvan sloot op 28 november 2017. De

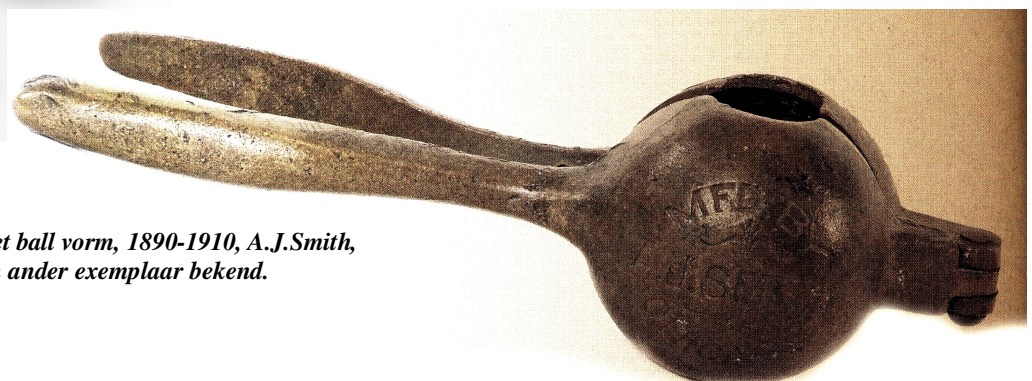
overige data worden nog bekend gemaakt. Prijzen voor target balls lopen uiteen van \$ 500,- tot \$ 25.000,-.

En dat voor een glazen bal ter grootte van een tennisbal en gemaakt om te worden stukgeschoten!

Voor meer informatie: John R. Pastor, P.O.Box 227,
New Hudson, Michigan 48165. www.americanglassgallery.com
email: j.pastor@americanglassgallery.com

Boven: Pagina uit 'The Daily Graphic', New York, 8 januari 1880. Mannen schieten op target balls met afbeeldingen van politieke figuren. Links: Drie uiterst zeldzame z.g. 'Sure Break' target balls. De hoekige vormgeving moest voorkomen dat de kogel zou afketsen. Er zijn slechts enkele exemplaren van bekend en de prijs is dan ook navenmat: tussen \$ 10.000 en \$15.000.

Rechts: Twee-delige target ball vorm, 1890-1910, A.J.Smith, Chicago. Er is slechts één ander exemplaar bekend.

In 1851 begon Carlo Gatti, een Zwitsers immigrant, als eerst 'Penny Ice' te verkopen in de Londense Humberfort Market.

Penny Licks revisited

Willem van Traa

Als ik dit schrijf stormt het, het is koud en het regent pijpenstelen. Geen weer voor ijs, zou je zeggen. Maar ons Tijdschrift kent geen seizoenen en het blijft een interessant onderwerp. Ik heb in 2006 (106 en 107) al over Penny Licks geschreven. In een reactie wees Koos Egberts op 'Een coupe speciaal' van Pim Reijnders (ISBN 9020459325) over de geschiedenis van consumptie-ijs met leuke foto's. Sindsdien ben ik er meer over te weten gekomen. Daarbij was ons blad toen nog in zwart/wit. Het kan dus geen kwaad er nog eens over te schrijven.

Penny Licks, waar hebben we het over? Kleine glaasjes, die lijken op borrelglaasjes die wij kennen als 'kasteleinsglaasjes' of de Engelse 'deceptive glasses' om beroepsmatige drankiname te beperken. Maar zijn het dat ook? Nee, kijk maar naar de foto's en zie de verschillen. Links de kasteleinsglaasjes en rechts de laat 19^e of vroeg 20^e eeuwse glaasjes om ijs uit te eten.

Boven: Vier Kasteleinsglaasjes. Rechts: Catalogus Penny Licks zoals die tot eind jaren 1920 in Engeland en andere landen gebruikt werden bij de straatverkoop van ijs.

Kinderen eten ijs van een straatverkoper uit penny licks op deze foto uit begin 1900. Rechts: Afbeelding uit een kinderboek van een ijsverkoper met penny licks.

Ik blijf de Engelse naam gebruiken omdat ik ze daar het eerst tegen kwam. Ze zouden alleen in Engeland en de USA gebruikt zijn. Dus lag het voor de hand te veronderstellen dat ze ook daar gemaakt zouden zijn.

In continentaal Europa zouden ze onbekend zijn. Althans, dat dacht ik eerst. Maar later kwam ik ze ook tegen in Frankrijk met de bevestiging dat ze ook ter plaatse gemaakt waren.

Ook in ons land zijn ze gemaakt. Ik heb ooit een prijslijst van de fabriek in Leerdam gezien waar ze in vermeld staan, maar kan die helaas niet meer vinden. Waarom werden destijds glaasjes gebruikt om ijs uit te eten? Papier of wafels liggen toch meer voor de hand?

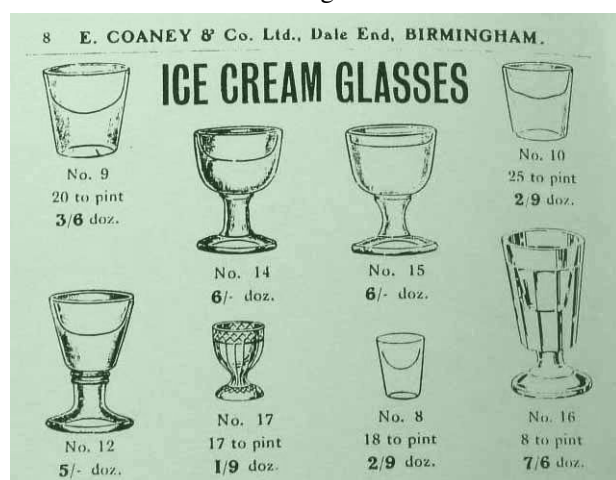
Ijs is een massaproduct, uit de supermarkt nemen we een gekoelde bak ijs mee naar de vriezer thuis. Wie niet wil wachten heeft overal verpakte ijsjes. De liefhebber gaat naar de ijssalon, met mooie Italiaanse namen, zoals in Rotterdam Venezia of Capri. Maar hoe ging dat vroeger? Waar komt ijs vandaan en hoe werd gegeten?

Eerst Googelen: ruim één miljoen hits. Een paar algemene wetenswaardigheden: Waar ijs vandaan komt kan niemand vertellen. Dat het uit China zou komen is onbewezen. Marco Polo zou het naar Europa meegenomen hebben. Maar hij zou ook de spaghetti meegebracht hebben en dat is ook niet waar. Hoe het ook zij, in de Faraotijd, in Pompei, bij Nero in Rome, Maria de Medici in Parijs, overal ontwikkelde men een smaak voor gekoelde lekkernijen. In 1672 at de Engelse koning Karel I ijs als dessert. Rond 1800 zou George Washington \$ 200 betaald hebben voor een recept. In 1842 bedacht Nancy Johnson een handmatige ijsmaker, waarmee ijs makkelijker gemaakt kon worden. Toen de ijsmakers gemechaniseerd werden, kwam de productie goed op gang, zodat ijs een massaproduct werd. De lijst is lang en kan moeiteloos aangevuld worden.

Links twee Engelse in een mal geblazen Penny Licks, rechts twee Franse voorbeelden. Geheel rechts: Twee gestapelde Tazza's (18e/19e eeuw) met diverse dessertglazen (19e eeuw).

Dat ijs bij diners thuis in glazen geserveerd werd, is aannemelijk. Er waren in die tijd al veel soorten dessertglazen, voor warme of gekoelde gerechten. De glazen voor het warme dessert, zoals custard, waren voorzien van een oor, de andere waren bedoeld om gedronken of gelepeld te worden zoals tegenwoordig nog advocaat. Meestal werd alles aan het einde van de maaltijd op één of meer gestapelde Tazza's opgediend en kon men nemen waar de voorkeur naar uit ging. Al in de 19e eeuw kon men alle soorten dessert bij de bakker bestellen. Die werden in -eenvoudige- glazen geleverd, die na afloop weer terug gingen. Natuurlijk beschikten sommige huishoudens ook over eigen dessertglazen, die meestal van wat betere kwaliteit en uitvoering waren.

Penny-licks waren er in alle soorten en maten, zoals de foto's laten zien. Allen zijn stevig uitgevoerd, want ze moesten lang mee kunnen. De versiering was meestal beperkt tot wat sierringen aan de stam. De twee half-penny's zijn fraaier versierd en waren waarschijnlijk om thuis te gebruiken.

Maar net als tegenwoordig hadden mensen ook buiten wel trek in een ijsje. Men kon altijd bij de bakker langsgaan, maar die was niet altijd open of in de buurt. Gelukkig werd ijs ook op straat uitgevend. Eind 19^e eeuw is overal in Europa ijs van de -Italiaanse- ijskar populair. Eerst wordt het verkocht in gewaxt papier: lekken, kleven, geen groot succes. Daarna komen de glazen penny-licks: ijs er in, uitlikken en terug voor hergebruik. En schoonmaken? Niet echt, dus blijft hygiëne een probleem. Mede daarom zijn in 1926 penny-licks als gevaar voor de volksgezondheid (TBC!) in Engeland verboden. Ook in ons land blijft men graag ijs van de kar. Het gemeentearchief van Rotterdam meldt dat tot 1910 ijs werd verkocht in 'kleine glaasjes'. Om de kwaliteit van het ijs te verbeteren en de slechte

Boven links: Kinderen eten ijs uit penny licks in een Londense straat, 1880.

Rechts: Ijsverkoper begin 20e eeuw

hygiëne tegen te gaan komt er in 1929 het Consumptie-ijs Besluit. Daarmee is het definitief afgelopen met de glaasjes.

Op straat was de one-penny lick het meest voorkomend, maar de inhoud hield niet over. Nog minder ijs en dus goedkoper waren de half-penny licks. En wilde men echt duur doen dan waren er de two-penny licks, maar dan had je ook wat.

De hoorntjes.

Over de ontstaansgeschiedenis van de eetbare, dus wafel, ijs hoorntjes is men het niet eens. Vast staat dat in 1903 Italo Marchiony, een ijsverkoper uit New York, een patent aanvraag voor een machine die 'ice cream containers' maakte. Het onwaarschijnlijkste verhaal is dat in 1904 bij de St. Louis

Links: een 'half penny lick'.

Rechts: een 'two penny lick'.

'Worldfair, ijsverkoper Ernest Hamwi geen verpakkingsmateriaal meer had en bij de naburige kraam van een wafelbakker langs is gegaan. Later gebruikte Hamwi dit verhaal als reclame voor zijn ijsfabriek. Zijn claim op wereldfaam is niet echt sterk als we weten dat op diezelfde tentoonstelling Abe Doumar al een behoorlijk aantal opgerolde en met ijs gevulde wafels verkocht. Die wafels had hij leren kennen van Leonidas Kestekides, een emigrant uit Gent. Doumar had zo'n succes dat hij op de Jamestown Exposition van 1907 al 23.000 ijsjes verkocht.

Wie er ook in de VS. is begonnen, in Engeland had Antonio Valvona, een ijsverkoper uit Manchester, al in 1902 een patent genomen op een machine die wafel hoorntjes maakte. Was hij dan de eerste? Zeer onwaarschijnlijk als ik lees dat eetbare hoorntjes al in 1825 in Franse kookboeken vermeld worden. Julien Archambault beschrijft hoe een hoorntje van een wafeltje gerold kan worden. Een andere referentie komt uit 'Mrs A. B. Marshall's Cookery Book' in 1888

geschreven door de Engelse Agnes B. Marshall (1855-1905) bij haar recept voor 'Cornet with Cream'.

Ik ga er maar van uit dat we nooit te weten zullen komen wie als eerste ijswafels heeft gebruikt. Dat ze rond 1900 in grote hoeveelheden machinaal vervaardigd zijn staat wel

vast. En evenzo dat dit het begin van het einde betekende van de glazen Penny-licks, die te duur, te omslachtig in het gebruik en te onhygiënisch waren.

Gelukkig voor de verzamelaar zijn er nog meer dan genoeg bewaard gebleven, die meestal tegen redelijke prijzen gekocht kunnen worden.

EEN PAPIEREN SCHAT VAN EEN RIJK JENEVER VERLEDEN

Gerard A. Sloos Vrijwilliger bij het Jenevermuseum

De Koninklijke De Kuyper te Schiedam verleent al een aantal jaren onderdak aan een groot deel van de historische collectie van het aldaar gevestigde Nationaal Jenever Museum.

Deze verzameling bestaat uit een grote diversiteit aan jeneverflessen en kruiken in allerlei vormen en maten, ruim 40.000 miniatuurflesjes, de bekende zogeheten KLM huisjes en veel andere 'jeneveralia'. Daarnaast omvat de depot-collectie oude gereedschappen, brandijzers, veel reclamedrukwerk, foto's, posters, prijslijsten, receptenboeken, duizenden verschillende etiketten, tijdschriften, enzovoort. Een unieke collectie.

Ook het aantal archiefstukken afkomstig van bedrijven uit de branche, waarvan sommige al niet meer bestaan, groeit gestaag.

Zo verwierf het Jenevermuseum, nu ongeveer vier jaar geleden, een deel van het bedrijfsarchief van de firma Rutte te Dordrecht, inmiddels onderdeel van firma De Kuyper. Dit archief werd daar destijds door Henk Hettinga op de zolder tussen de dakspanten aangetroffen en is uiteindelijk ongesorteerd in 28 verhuisdozen naar Schiedam overgebracht. Na ordening, wat een vrij omvangrijke klus was, bleek dit archief naast de bedrijfsadministratie ook fragmenten van het privéarchief van vader en zoon Rutte te bevatten. Het lijkt erop dat hij letterlijk elk stukje papier en elke reclamefolder heeft bewaard, zelfs zijn zwemdiploma!, wat achteraf uiteraard een groot voordeel is. Globaal omvat dit archief, met grote hiaten, de periode 1906 tot 1952 en is dit inmiddels grotendeels ontsloten. Hierdoor krijgen wij een goed beeld van het reilen en zeilen van de firma Rutte, maar tevens van dat van haar toenmalige afnemers en toeleveringsbedrijven.

Een dag in de week werkt een groep vrijwilligers, bestaande uit vijf tot zes personen, in het depot om de verschillende verzamelingen te ordenen, registreren, fotograferen, ontsluiten en beschrijven. Het uiteindelijke doel is om dit deel van de collectie op termijn online voor het publiek toegankelijk te maken. Normaliter is dit materiaal niet ter inzage.

Met als aanleiding iets meer te weten komen over de vorig jaar in Oostenrijk aangetroffen kisten met enkele duizenden ongeopende De Kuyper-flessen, kregen wij de gelegenheid om een kijkje te nemen in het oude bedrijfsarchief van De Kuyper. Daar troffen wij archiefstukken aan, keurig

gebundeld als lias (een bundel papier met een veter er doorheen) verpakt in zwaar pakpapier, die werden bewaard in roodgeverfde kisten met het betreffende jaartal erop geschilderd. Deze stukken dateren uit de periode 1901-1911, dus uit het laatste decennium dat de firma De Kuyper nog in Rotterdam gevestigd was. De afgelopen maanden hebben mijn vrouw en ik gewerkt aan het ontsluiten van dit deel van het bedrijfsarchief. Momenteel zijn wij druk bezig om daarvan een zogeheten plaatsingslijst te maken. Deze archiefstukken, voornamelijk bestaande uit rekeningen en kwitanties van allerlei firma's, hebben betrekking op door hen geleverde goederen en diensten. Inmiddels zijn de documenten grotendeels uitgezocht. Om de toegankelijkheid te vergroten en daar in een later stadium onderzoek naar te kunnen doen, zijn de stukken alfabetisch gerangschikt op firmanaam en opgeborgen in hangmappen. Met een globale beschrijving van deze papieren wordt binnenkort gestart.

Bij het sorteren kregen wij alle stukken in handen en troffen daarbij nota's aan met dikwijls fraaie briefhoofden, soms ook van bedrijven die al jaren geleden ophielden te bestaan. Het is interessant om te zien dat rondom de vorige eeuwwisseling een relatief groot aantal bedrijven de lay-out van hun briefpapier meende te moeten moderniseren en bijvoorbeeld voor een ander lettertype koos. De veelheid aangetroffen rekeningen bevestigen dat de firma De Kuiper ook ruim 100 jaar geleden al een enorme afzet had en haar producten naar tal van landen exporteerde. In 1901 waren bijvoorbeeld 43 grotere en kleinere, merendeels ambachtelijke Schiedamse, branderijen nodig om de enorme hoeveelheden moutwijn, die de basis vormt voor onder andere de bekende likeuren, te kunnen produceren. Ook de rekeningen voor enorme hoeveelheden flessen, kurken, capsules en etiketten enzovoort, wijzen op een zeer omvangrijke productie. In 1911 werden bijvoorbeeld ruim 3.5 miljoen kurken geleverd, waarvan 2.345.800 stuk door de firma De Bruin & Co., Kurkensnijders te Rotterdam en de overige door een Luikse (B) vestiging van de Spaanse firma José Burgell te San Feliu de Guixols, met een totale waarde van fl. 13.110,05, wat in 2013 een waarde vertegenwoordigt van € 316.903,15.

De levering van moutwijn werd na 1909 grotendeels overgenomen door de in dat jaar opgerichte *Branderij en Gistfabriek Hollandia II* te [Schiedam](#), dat moutwijn op industriële schaal produceerde en voor 2/3 eigendom was van De Kuiper. Zoals gezegd bevat dit bedrijfsarchief een schat aan gegevens en is het gewenst om het behoud ervan nog beter te kunnen waarborgen en dat het binnenkort een plaats krijgt in de onlangs met behulp van de vrijwilligers geplaatste conditieruimte afkomstig van het voormalige Legermuseum in Delft.

Enkele voorbeelden van de soms zeer fraaie gravures die de briefhoofden sierden in het begin van de 20e eeuw.
Van boven naar beneden:
Catz van Pekela, 1908,
Hellebrekers,
Daalmeijer en
Daniël Visser, 1909.

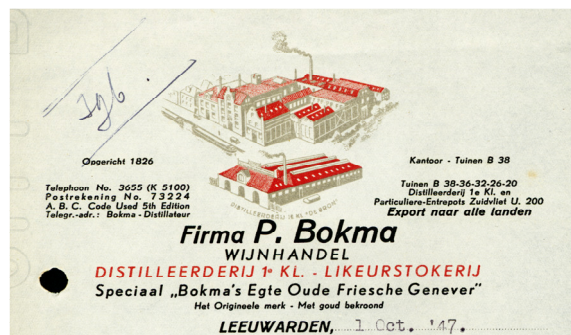
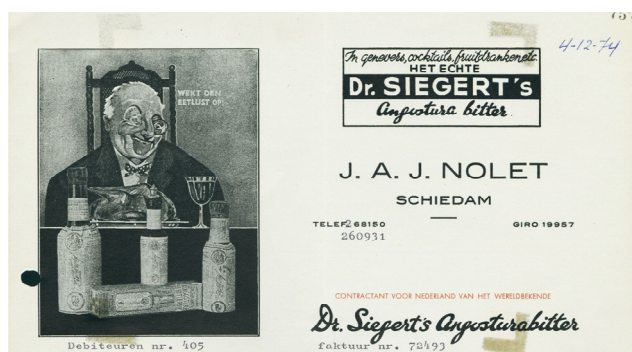
Een kijkje in de distilleerderij van Richters en P. Melchers, 1911.

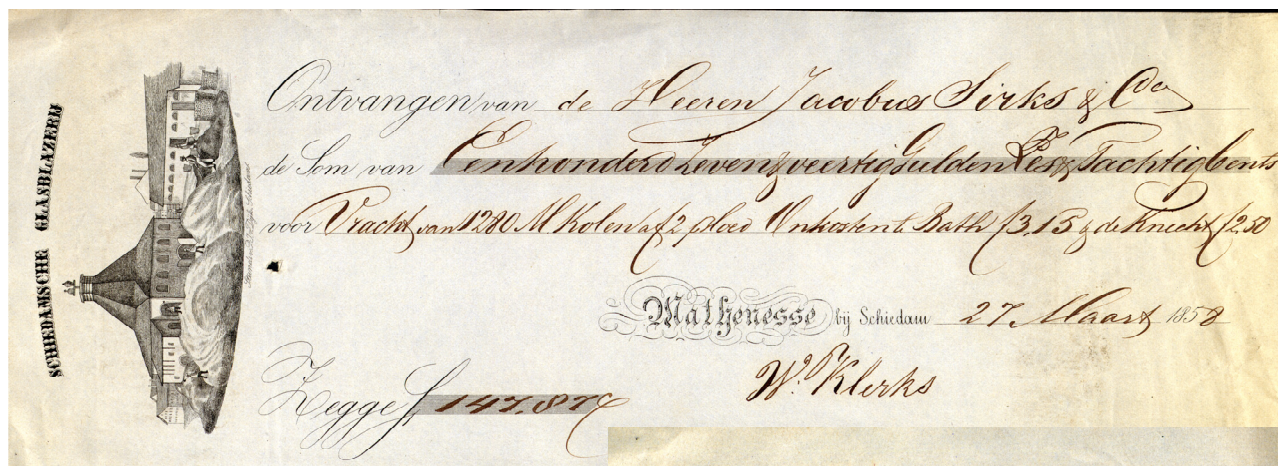
Tijdens het Interbellum raakte het gaandeweg afgelopen met het afbeelden van bedrijfsgebouwen en interieurs en kwam het grafisch vormgeven van de bedrijfsnaam in zwang.
H.B. de Beer ('Winterweertje - Punch van Beertje') uit 1930
Rechts: S. De Winter, Bergen op Zoom, 1926;
Brons, Gorredijk, 1944 en H. van Toor, Vlaardingen, 1947.

Onder: Een enigszins bizar briefhoofd van J.A.J. Nolet uit 1974.
Geheel onder; Briefhoofden Bokma, 1947 en 1950

Twée uitzonderlijke 'briefhoofden'

Johan Soetens

Tussen de documenten in het depot van het Jenevermuseum bevindt zich een tweetal dat onze bijzondere aandacht verdient.

Tijdens een bezoek aan de Schiedamse Glasfabriek teneinde een aantal historisch belangrijke zaken veilig te stellen werd Gerard Sloos staande gehouden door de portier die uit een voor de papierversnipperaars klaarstaande hoeveelheid documenten een doos met oude kwitanties had gereed. Hulde aan die man! En schande over het hoofd van de onverschillige en onwetende figuur die deze partij aan de straat had laten zetten.

Het betreft namelijk documentatie uit de allereerste jaren van de glasindustrie aan de Buitenhavenweg en de vroegste (en tot nu toe onbekende) afbeelding van de glashut uit 1854.

In een brief van 20 augustus 1853 vroeg Jacobus Sirks aan 'Heeren Burgemeester en Wethouders van de Gemeenten Oud- en Nieuw Mathenesse' toestemming om een 'glasblazerij en aanhorigheden' te stichten op een door hem aangekocht stuk grond. Een jaar later was de bouw er van gereed, alsmede die van twaalf arbeidershuizen en kon de productie beginnen van (zwart glazen) kelderflessen voor de jeneverindustrie.

*Van Deventer's glasfabriek op een foto uit 1912.
Tot voor kort was dit de oudst bekende afbeelding.
Wel bestaat er een foto uit 1898 waarop de glasblazers daar
aan het werk te zien zijn.*

In 1886 werd een fabriek voor groen glas gebouwd en in 1898 een wit glas oven. De oorspronkelijke naam 'Jacobus Sirks & Co.' werd gewijzigd in 'Van Deventer & Co.' naar de man die de leiding over het bedrijf had. In 1907 nam deze de in problemen verkerende glasfabriek in Delft over. Deze veilig gestelde documenten zijn van groot belang voor de kennis omtrent de flessen fabrikage in Schiedam en de samenhang met de jenever industrie. Daar ontbreekt het hier en daar nogal aan. Op de omslag van een recent verschenen gedenkboek staat als stichtingsjaar van de glasindustrie in Schiedam nota bene 1899 vermeld.

Het is niet te missen: dit fraaie briefhoofd met een blik in vogelvlucht op de 'Flesschenfabriek v/h Boers & Companie' in Delft. Jammer dat de oprichtingsdatum niet klopt. Op 12 september 1713 kreeg de Altarist Theodatus de Voys weliswaar een 'Octroy Glasblaaserye' van de geregeerden van de stad Delft maar die glashut is nooit gebouwd want al in 1714 begon hij een glasblazerij in Schoonderloo, ten Westen van Delfshaven waar hij echter na drie jaar failliet ging. Een andere Altarist, Duncan Malacester Loup, begon in 1798 daadwerkelijk met de glasproductie in Delft. In 1897 en 1900 werd de productie uitgebreid met ovens voor bruin en wit glas.

De afbeelding waar het hierom gaat verscheen voor het eerst als illustratie bij een artikel over de fabriek in het weekblad 'Wereldkroniek' van 25 juni 1898 en was gesigeneerd 'v.d.Nat'.

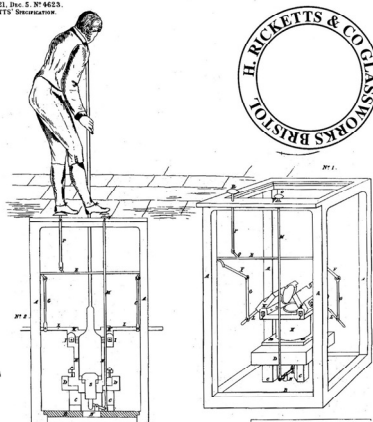
In 1903, twee jaar na het huwelijk tussen Koningin Wilhelmina en Hendrik van Mecklenburg Schwerin werd hem een 'Huldeblijk van Nijverheid, Handel, Landbouw en Visserij' overhandigd in de vorm van enkele delen met aquarellen van Nederlandse bedrijven, opgeborgen in een door de Art-Deco artist Carel A. de Lion Castel speciaal daarvoor gemaakte kast.

Het Delftse bedrijf staat daarin als enige Nederlandse glasfabriek vermeld met een op de tekening van v.d. Nat gebaseerd aquarel van J.T. Cramer, compleet met het verkeerde vestigingsjaar.

Delft had in die tijd de grootste flessenfabriek van het land met een productie van twintig miljoen flessen per jaar,

hoofdzakelijk ten behoeve van de gedistilleerindustrie al weten we sinds kort dat ze ook andere zaken maakten zoals kogelflesjes en de in blad 146 beschreven 'Target Balls'. Het had al vroeg de beschikking over de gepatenteerde uitvinding uit 1821 van Henri Ricketts uit Bristol voor het blazen van flessen met naambodem waarmee men o.a. likeurflessen voor Wijnand Fockink maakte. In 1912 werd hier de eerste vol-automatische Owens machine in Nederland geplaatst. In 1926 werd de fabriek onderdeel van de Verenigde Glasfabrieken Schiedam en in 1963 werd zij gesloten.

D. 1821, fig. 5. N° 4623.
J. RICKETTS' Brevet

EN DAN DIT NOG... EEN 'LUIKER' BOURGOGNE FLES

Evert Hellebrekers

Van een goede vriend van mij met héél véél kennis over flessen kreeg ik deze 'Luiker'. Hij is van circa 1900 ! Veel flessen hadden, en hebben nog, een eigen naam, streekgebonden zoals uit de Elzas, Provence enz. Er waren ook bijnamen door een uitgesproken vorm of de mond van de fles. Fraaie zijn de : Lamsbout, Paardenhoef, Klokfles, Varkenssnuut, Kalkoentje of een Kelderfles.

De afgebeelde fles zal ongetwijfeld een mooie Bourgogne als inhoud gehad hebben met een botteling vermoedelijk van vóór 1940 die na het genieten een tweede leven heeft gekregen door haar beschildering.

De maker heeft de bevrijding in 1945 zo ervaren, dat hij spontaan de fles kleurrijk beschilderde met 'Vrij, het Nederlandse wapen, de 3-kleur en 5 mei 1945. Hierdoor heeft de fles zonder inhoud nog veel meer waarde gekregen en is een afsluiting van een zéér droeve tijd en een bevrijdend begin van een nieuw élan.

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK KAZERNETERREIN VENLO

In 2015 is op het kazerneterrein in Venlo bodemonderzoek gedaan waarbij 2796 glasfragmenten zijn gevonden verdeeld over 72 vondstnummers. Naast een enkel fragment Romeins glas en enkele brokstukken van 18e en 19e eeuwse wijnflessen dateren alle objecten uit de 20e eeuw, tot aan de Tweede Wereldoorlog. Vooral het onderzoek naar het afval waarmee in 1944 een aantal bomkraters zijn gevuld bracht een groot aantal artifacten aan het licht.. Eén lid van het onderzoeksteam, M.A. Tolboom, heeft zich speciaal met het gevonden glas bezig gehouden en heeft met behulp van bestaande literatuur en oude catalogi van de glasfabrieken Maastricht en Leerdam alles grondig beschreven.

Wij volstaan hier met het weergeven van enkele afbeeldingen en verwijzen geïnteresseerden verder naar onderstaand website.

Met dank aan Henk Hettinga die ons hierop attent maakte.

<http://www.baac.nl/wp-content/uploads/2016/04/A-12.0262-Glas-Venlo.pdf>

UITGAVE SYMPOSIUM HISTORISCH GEBRUIKSGLAS 2016

Ter gelegenheid van het tweede Symposium Historisch Gebruiksglas, waarover op de volgende pagina meer, is een smaakvol vormgegeven en keurig geïllustreerd boekje verschenen met daarin de tijdens het symposium van vorig jaar gehouden voordrachten, te beginnen met het artikel van Michel Hulst die daarmee de eerste Isings Glasprijs heeft gewonnen. Met uitzondering van de presentatie van Dr. Annemarijke Willemsen, conservator Middeleeuwen van het RMO, die om redenen van auteursrecht slechts beknopt kon worden weergegeven zijn alle voordrachten in extenso afgedrukt. Daarvan hebben er twee betrekking op de relatie tussen de in beerputten gevonden glasresten en het daadwerkelijk voorkomen in de toenmalige huishoudens van de originele glazen.

Anna Laméris kwam in haar onderzoek naar de verschillen in uitvoering van gegraveerde loodglazen tot de conclusie dat er sprake is van typische Rotterdamse, Amsterdamse en Utrechtse uitvoeringen. Daartoe onderzocht zij een honderdtal glazen uit zowel museale als eigen collecties.

De redactie beveelt elke in historisch glas geïnteresseerde verzamelaar dit boekje van harte aan. Het is te bestellen bij de stichting Het Historisch Gebruiksglas door overmaking van € 10,00 op rekening NL61 RABO 030000519

Leden die in de voorgaande maanden gereageerd hebben op de e-mail met het aanbod om tegen gereduceerde prijs in het bezit er van te komen treffen hun exemplaar aan in dezelfde envelop als waarin zij dit blad ontvangen.

Symposium Het Historisch Gebruiksglas 2017

Willem van Traa

Op 9 september 2017 vond het tweede symposium in het Leidse Rijksmuseum van Oudheden plaats. Veel aanwezigen brachten voorafgaand een bezoek aan de tentoonstelling 'Casa Romana', waar onder andere Romeins glas getoond werd. Het programma belooft een overzicht van de historische ontwikkeling op glasgebied: van een museale collectie Romeins glas, via vroege glasproductie in een Duits klooster en glasvondsten uit de grote beerput van een 17e eeuwse Amsterdamse kerk tot de komst van de balpen in 1934, die het schrijven met een pen uiteindelijk heeft verdrongen.

Romeinse inktpot.
Collectie
Allard Pierson Museum

René van Beek, conservator bij het Allard Pierson Museum (Universiteit van Amsterdam) gaf de eerste voordracht. Hij besprak het belang van en de omgang met de collectie Romeins glas van het museum, waarvan hij diverse highlights en voorbeelden van de nieuwe opstelling toonde. Deze stapte af van de strikte chronologie om met een thematische opstelling de context van de voorwerpen beter tot z'n recht te laten komen. Daarnaast vroeg hij zich af hoe om te gaan met restauratie. Moeten we sterk geïrriseerde of nog slechts uit fragmenten bestaande voorwerpen wel ingrijpend 'schoonmaken' of aanhalen tot een bijna nieuw ogend voorwerp? Gaat de authenticiteit ervan dan niet grotendeels verloren? Of is het beter zo'n voorwerp in z'n bestaande staat te houden en er een moderne replica naast te zetten? Dat zijn vragen die niet alleen in archeologische kringen tot stevige discussies zullen hebben geleid, lijkt me. Daarna kwam Hans-Georg Stephan, emeritus professor van de Martin Luther Universiteit van Halle-Wittenberg. In het Engels beschreef hij zijn onderzoek naar de glasproductie uit de Carolingische tijd in de kloosters Bodenfelde & Corvey. Algemeen wordt aangenomen dat de 'Waldglas' productie in Duitsland pas in de 11^e eeuw op gang is gekomen. Het daarvoor gebruikte natrium was toen niet meer te verkrijgen, zodat men overging op potas uit lokale planten. Dat vereiste wel een hogere smelttemperatuur en dus een betere oven. Ook moest de organisatie van de glashutten veranderen door de grotere behoefte aan hout. Op grond van zijn uitvoerig toegelichte onderzoek meende Stephan deze omslag een paar eeuwen vroeger, in de 9^e eeuw, te kunnen plaatsen. Dat zou veel wat breed als bekend wordt aangenomen over de historische glasproductie onzeker maken. Stephan's onderzoek gaat door en we zijn benieuwd naar zijn resultaten.

Na de pauze besprak Jaap Kottman, specialist archeologisch glas en oud medewerker van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de glasvondsten uit de grote beerkelder onder de 17^e eeuwse kerk *Ons' lieve Heer op Solder* in Amsterdam. Deze is in 2013 opgegraven waarbij 11.066 glasscherven werden aangetroffen. Kottman toonde het 'betere puzzelwerk' om al deze scherven (op tafels in z'n eigen huis uitgespreid en bewerkt door hem en zijn vrouw) uiteindelijk samen te voegen tot 768 voorwerpen, waarvan zo'n 300 bekers, kelkglazen en roemers. Omdat de vondsten voor een groot deel uit een relatief korte periode van 1675-1725 stammen geven ze een goed inzicht over het dagelijkse gebruik van drinkgerei in de late 17^e en de vroege 18^e eeuw. Anders dan men zou kunnen denken, was het type drinkgerei niet onmiddellijk verbonden met de welstand van het huishouden. De uiteindelijke resultaten van het onderzoek moet de Amsterdamse dienst Monumenten&Archeologie op een later moment nog uitvoeriger publiceren.

Als laatste beschreef Johan Soetens de opkomst en ondergang van de inktpot, een eenvoudig vaak slordig gemaakt glazen voorwerp dat vroeger iedereen wel in huis had. Voorwaarde voor zo'n inktpot waren de algemene leerplicht, het verbod op kinderarbeid, de uitvinding van de stalen pen als opvolger van de ganzenveer. En uiteindelijk dankt dit alles z'n bestaan aan het alfabet, een Griekse bewerking van de Phoenicische interpretatie van het Soemerische spijkerschrift.

Soetens liep deze stadia, in historisch juiste volgorde, door en beschreef en toonde de specifieke attributen en betrokken personen als schrijvers, uitvinders en natuurlijk ook de inktpotjes zelf. Hij toonde het grote verschil tussen de vaak slordig gemaakte Europese inktpotjes en die uit de Verenigde Staten, waar aandacht werd besteed aan de kleur, de vorm en de afwerking. En uiteindelijk kwamen we bij 1934, toen Wilhelm Wagenfeld en Andries Copier hun 'design' inktpotten ontwierpen. Maar ook in dat jaar vond Ladislav Biro de balpen uit en maakte een eind aan de fles inkt in huis.

Inmiddels hebben de lezers van dit alles kennis kunnen nemen middels het 13 pagina's lange artikel in uitgave 150, derde kwartaal 2017. De volledige tekst van de voordrachten wordt bij het symposium eind 2018 weer in een boekje gepubliceerd.

Voor meer informatie is er de website van de stichting www.hethistorischgebruiksglas.nl

GLAS EN KERAMIEKBEURS LEERDAM en Veiling 2017 DE OUDE FLESCH

De door John Poot ingerichte informatie stand

Ondanks het ruime parkeerterrein vóór het gebouw van partycentrum HET DAK was het voor velen even zoeken naar een plek voor de auto, zo groot was de belangstelling voor voor de Leerdamse Glas en Keramiekbeurs nieuwe stijl. Op 3, 4 en 5 november exposeerden daar tal van glaskunstenaars in een uitbarsting van kleur en vorm die iedere hoek van het gebouw vulde. Terecht dat de Leerdamse burgemeester bij het verrichten van de opening zijn vreugde er over uitsprak.

Onze nieuw benoemde secretaris, John Poot, die ook al met promotioneel materiaal aanwezig was op het Schiedamse Jeneverfestival, bezette drie dagen lang een stand waar bezoekers konden kennismaken met de activiteiten van onze vereniging. Op zondag werd hij daarbij geassisteerd door Koos Egberts.

Buiten stond een kleine glasoven opgesteld waar de Syrische glasblazer Zuhier Akkazzaz zijn kunsten vertoonde.

Genoeg te zien en te beleven dus en daarom is het jammer dat de fraaie, ons gratis ter beschikking gestelde Molenzaal zich slechts

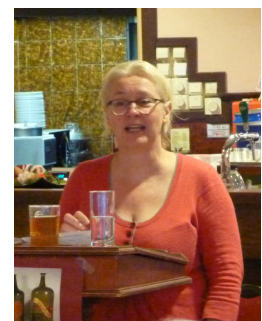
aanzelend vulde met 'oude flessers'. Die konden, na de inmiddels traditioneel geworden koffie met Heukelemse krakeling, genieten van een interessante voordracht door Hans van Rossum over het ontstaan en de productie van glas uit de Oudheid – van de Mesopotamiërs tot de Romeinen. Daarna was het tijd voor de lunch, ons aangereikt door de vriendelijke dames achter de bar.

Liefhebbers van Romeins glas vertrokken daarna naar het streekmuseum in Tiel waar vanaf 11 oktober een tentoonstelling te zien was van artifacten die in het nabij

Tiel aan te leggen industrieterrein gevonden zijn. Zie blad 149 (2e kwartaal 2017).

De overigen gingen zich storten op de te veilen artikelen onder de bekwame en enthousiaste leiding van veiling-meester Helène Besançon waarbij een verheugend groot aantal oude flessen een nieuw tehuis vond.

Pas laat in de middag vertrokken de gasten. (JS)

WERKEN AAN ONZE TOEKOMST

Bij de laatste jaarvergadering heeft het bestuur aangekondigd samenwerking te zoeken met verwante organisaties. Al jaren zien verenigingen het aantal leden teruglopen. Ook musea merken dat in het vrijwilligersaantal. Als eerste kijken we naar de NVVCG, Nederlandse Vereniging Vrienden van Ceramiek en Glas en naar het Nationaal Glasmuseum in Leerdam. Het doel is elkaar inhoudelijk en organisatorisch te helpen om kosten te besparen.

Samenwerken begint met elkaar beter te leren kennen. We hopen dat deze kennismaking zal leiden tot meer belangstelling voor elkaars activiteiten, grotere naamsbekendheid en mogelijk ook nieuwe leden. De rode draad is de warme belangstelling voor glas, zie de glasartikelen in Vormen uit Vuur van de NVVCG. Samen staan we sterker om te werken aan de toekomst! Met de onderstaande tekst stelt de NVVCG zich aan onze vereniging voor.

Maak kennis met de Nederlandse Vereniging van Vrienden van Ceramiek en Glas

Vanaf de oprichting in 1953 is studie van kunsthistorische aspecten van keramiek en glas nog steeds de belangrijkste pijler van de NVVCG. Zowel in de artikelen in Vormen uit Vuur als bij de excursies wordt aandacht besteed aan oude en hedendaagse keramiek en aan glas vanaf de antieke periode tot aan de 20^e eeuw. Bij zo'n breed terrein moeten keuzen gemaakt worden en kunnen niet alle leden iedere keer 'hun' aandachtsgebied in het blad bediend zien.

De vereniging wordt volgend jaar 65 en gaat dat op 19 oktober vieren met een symposium in het Gemeentemuseum den Haag. Wij nodigen graag iedereen uit daaraan deel te nemen.

De NVVCG wil een actieve vereniging zijn en vindt het belangrijk dat leden bij de excursies elkaar ontmoeten, die verspreid over het land en de diverse

aandachtsgebieden plaatsvinden. Maar ook in dit digitale tijdperk, blijft er behoefte aan een tijdschrift. Meer nog, een groot aantal leden is lid geworden om vier keer per jaar Vormen uit Vuur te ontvangen. De laatste jaren wordt intensief samengewerkt met musea met als resultaat themanummers van Vormen uit Vuur die als begeleidende catalogus bij keramiek tentoonstellingen in museum Gouda en museum Arnhem zijn verschenen.

Daarnaast heeft de vereniging een actuele website (www.vormenuitvuur.nl) en een Facebook pagina (www.facebook.com/VormenuitVuur) met aankondigingen en recensies van boeken, tentoonstellingen, excursies en galerienieuws. Ook daar kan men met de activiteiten van de NVVCG kennismaken.

Voor de NVVCG is samenwerking met verenigingen als de Oude Flesch van groot belang om gezamenlijk informatie uit te wisselen en elkaar met raad en daad bij te staan. Daarom zeg ik: 'Kijk ook eens over onze schutting' om ons te ontdekken en neem deel aan onze excursies. Wie weet besluit u om ook van onze vereniging lid te worden. Wij zien graag nieuwe leden en bieden daarom voor een jaar een eenmalige reductie aan van het lidmaatschap.

Cees Broekhof

Voor de volledigheid hebben we onze tekst opgenomen die in Vormen uit Vuur wordt geplaatst.

Kijk over de schutting en maak kennis met 'de Oude Flesch'

Er zijn mensen die verzamelen en een groep die dat niet doet. De verzamelaars zoeken bij verenigingen een netwerk om ontbrekende stukken op te sporen of informatie te zoeken. Zo'n vereniging is ook een platform om gelijkgestemden te treffen en spannende jachtverhalen en kennis uit te wisselen.

In 1979 vonden verzamelaars elkaar rond het thema 'oude fles' en richtten een vereniging op. Deze heeft status verworven als een expertcentrum voor het verzamelgebied, dat sindsdien tot 'historisch (gebruiks)glas' is verbreed. Daartoe rekenen we alle glazen voorwerpen die niet expliciet als uiting van kunstzinnigheid gemaakt zijn. Het is dus allang geen flessenclub meer.

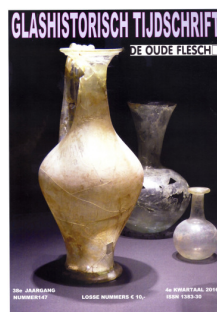
Onze website www.deoudeflesch.nl wordt gebruikt als vraagbaak voor iedereen die, al dan niet toevallig, een glazen voorwerp heeft getroffen. De vereniging telt zo'n 200 leden, ook uit België, Duitsland en Frankrijk. Elk kwartaal komt het Glashistorisch Tijdschrift uit. Daarnaast vinden bijeenkomsten en excursies plaats en wordt jaarlijks een veiling georganiseerd. Het voert te ver hier uitvoerig in te gaan op de specifieke aspecten van het verzamelgebied of alle typen flessen of glazen langs te gaan.

Zeker als we er aanverwante gebieden als reclame-uitingen, de glashandel van vroeger eeuwen of sociale misstanden in de glasindustrie bij betrekken. Een vereniging als de onze kan geïnteresseerden helpen daarin hun weg te vinden. Meestal begint het echte verzamelen pas als de kinderen de deur uit zijn en men tijd en financiële ruimte krijgt. Nederland vergrijsst en iedere vereniging ziet zijn ledenbestand geleidelijk aan teruglopen. Mensen gaan kleiner wonen, er is minder ruimte voor de collectie, de gezondheid gaat achteruit. Kortom de dagen van actief verzamelen raken voorbij. En waarom dan nog bij de vereniging

blijven? Contact met gelijkgestemde groepen is daarom voor iedereen van groot belang geworden.

De Nederlandse Vereniging van Vrienden van Ceramiek en Glas en de Oude Flesch hebben meerdere raakpunten. Ieder voor zich hebben zij hun specifieke plaats en werkwijze. Maar ze kunnen van elkaar leren hoe de toekomst beter aan te kunnen. Kijk eens bij ons 'over de schutting', wij zullen dat zeker ook doen. Bij zo'n kennismaking hoort een cadeautje. Daarom bieden wij u eenmalig als welkom een lidmaatschap aan van € 30 voor het eerste jaar, in plaats van de gebruikelijke € 45.

Willem van Traa

VINKOVA

EINDELOOS IN FLESSEN EN POTTEN

0031 356949324 | www.vinkova.com

Stedekestraat 48 NL-5041 DN Tilburg

Tel: +0031 (0)13-5425440

Fax: +0031 (0)13- 53546

The essence is
in the distillate

DE KUYPER
ANNO 1695

Home is where the heart is. And our home is the distillery.
Here we liquify all that comes our way. Like the best ingredients. Which provide
the essence you need to excel in your bar, club or at home.

www.dekuyper.com   geen 18, geen alcohol • geniet, maar drink met mate

BRANDERIJ 'DE TWEELINGH'

NOTARIS

NOTARIS Jenever specialiteiten.
Pure bekoring.

HET VERHAAL VAN PASSIE EN VUUR

Oude kranten. Mout. Kolen. Daarmee begint het verhaal van de stoker en zijn vuur. Eerst smeert hij de naden van de ketel dicht met graanbeslag. Dan gaat de vlam eronder. Behoedzaam laat hij de kolen gloeien. Op zoek naar de volmaakte temperatuur. Het vuur brandt. Niet alleen onder de ketel, ook in het hart van de stoker. Dat proef je terug in de zachte zuivere graanjenever die zich Ketel 1 mag noemen.

KETEL 1. EEN VERHAAL APART

Geniet, maar drink met mate

JENEVER MUSEUM

TENTOONSTELLING
7 april 2017 - medio 2018

1001 JENEVERETIKETTEN

DE VERBEELDING VAN JENEVER

NATIONAAL JENEVERMUSEUM SCHIEDAM
LANGE HAVEN 74-76
WWW.JENEVERMUSEUM.NL